

САМУР

№ 2 (155) 2004-йисан 23-февраль

1992-йисан январдилай акъатзава

РЕДАКТОРДИН ГАФ

ХЪСАНВАЛ АВУН ИЛИМ Я

Дуьнья анжах къенвай, къабулнавай къанунри идара ийизвач. Вири краи къанундив къаз тиртла, къанунра ихътин гафарни жедай:

- Кесибриз куьмекдин гьил яръги авун девлетлугурун буржи я.
- Авайда авачирдан гьалдикай хабар къуна клан я.
- Суваб крар ийин гьар са инсандин везифа я...

Гьайиф хьи, ихътин мергьеметлувилин къанунар са гьукуматдини къабулнавач. Я хъсанвилер тийизвай, суваб крарихъ гелкъевзвачир инсанриз жаза гунни абурун къанунра фикирда къунвач. Садаз вад къвалер аватла, са масадаз кумани жагъызвачтла, вадакай сад игътияж авайдав вугудай къанун авач. Дуьньядин гьахъсузвилерни татугайвилер арадай акъудиз кланз агъзур йисара зегьмет члугвазватлани, инсанривай гьелени гьалат къачир къанунар арадал гьиз хъанвач. Амма и гьалатларни татугайвилер тимилярун патал Аллагъди регимлу, инсафлу, суваб крарихъ ялда инсанарни яратмишнава.

Вилик фенвай гзаф уьлквейра гьукуматдихъ хъиз, девлетлу инсанрихъни махсус программаяр ава. Куьмексуз, игътияж авай инсанриз куьмек къалурун патал абурун йиса садра чпин бюджетдай къилди пулун такъатар чара ийида. Гьатта са къадар ишлемишнавай техника, пек-лек, мебель, ктабар ва маса затлар кландай инсанар, тешкилатар, идараяр жагъурна и шейэр риклин сидкъидай абуроз багъишламишда. Са патахъай суваб къазанмишда, муькуь патахъай цуру затлар арадай акъудда.

Уьлкведа девлетлу ксар гьикъван пара хъайитла, кесибрин къадар гьакъван тимилад жеда. Вучиз лагъайтла авайда авачирдаз, тухбуру гишинбуруз гуда.

Ингье, и кардин акси яз, чпик пул акатунивай нефс мадни къати жезвай, инсанар кваз такъазвай, къекъерай акъатзавай, ял ктизвай девлетлугурун пайда жезва чинра. Ахътинбур чал гьар сана дуьшубъш жезва. Гьа ихътин къве инсандикай лугъуз кланзава.

Къве вах я абур. Дидеди кесибвилелди, гьуьл къилел алачиз хвена, члехи авуна гьуьлуьз гайи къве вах. Члехиди шегьерда яшамаш жезва. Заводда фялевиле къвалахзавай адахъ къуд аял ава. Гьуьл 10 йис къван я месе гьатна. И хизан акъван кесибвилелди яшамаш жезва хьи, рикл тлар жеда инсандин.

Гьечли вахан гьуьл члехи къуллугъдал акъвазнава. Адахъ гегьенш къвалер, багъ, са шумуд машин ава. Вахарин араяр серин я. Анжах хийир-ширдик гуьруьшмиш жеда абур. Садра багъдин бегьер къватна куьтягъ тахъуникай шикаятна гьечли ваха заз:

- Шумуд йис я майваяр тамамвилелди къватл тежез, тарал къураз.

Эхиз хъанач завай:

- Жуван кесиб вахаз ракъура тлун майваяр. А кесибдин аялар са ичинихъ муьгътеж я. Ваз Аллагъдикай кичле тушни?

- Ичер кланзавайтла, атана тухудай, ада, - лагъана дишегълиди. Заз хьлагъдай гаф жагъанач. Адан шегьерда авай вах вилерикай карагзавай зи: къвалахдалди клул хкатнавай, вилера гьамиша гьам авай вах. Четинвилелди вичин хизан хуьзвай адаз ваха вацра садра хъайитлани недай-хъвадай суьрсетар ракъурнайтла, члехи куьмек жез тир.

Аял члавар рикел хтана зи. А береда гзаф инсанар инсафлу тир. Авайбуру авачирбуруз гудай, куьмекдин гьил яръги ийидай. Са береда муаллимри кесибриз куьмек гуз кланз чпихъ мумкинвилер авай хизанрай тир аялрин герекзамачир ктабар къватна ктабханада тадай ва цийи ктабар къачуз тежезвайбуру гьабур инай тухудай. Гьакни къвалерай аялрин артух пек-лек инсанри къватна мектебдиз гьидай. Чпихъ мумкинвилер авачир хизанар патал и пекер члехи куьмек тир.

Кесибар гьар девирда хъайиди я. Анжах гилан девлетлугурун виликанбурулай тафаватлу я. Захъ са таниш ава: 4 телевизор ава адан къвале. Абурукай къвед ништа, ишлемиш тийиз гьикъван вахт ятла. Гьа и танишрин къвал-къвалавай къвале чпихъ касни авачир къве пенсионер яшамаш жезва. Чпин телевизор члур хъанвайвилей абур цийи телевизордихъ цигел я...

Къвалахал фидайла рекъин къерехда, хьуртал гадарнавай цийи ктабар акуна заз. Са береда ихътин ктабар къачун патал тонаралди макулатура вугудай инсанри талукъ идарайрив. Гила герексуз шейэр хъиз гадарзава садбуру ктабар. Михьи, къуру чкадал эциг тавуна, хурхадиз гадарнавай Пушкинан, Лермонтован томар. Гадарнавай хьи, садавайни менфат къачуз тахъурай. Вуч лугъун ихътин инсанриз. Ихътин ксариз хъсандни писд, сувабни гунагъ чир жени?

Заз чиз, хъсанвал ийиз алакун илим я. И илим чирна кланзавайди я: хизанда, мектебда, жемиятда. Бубайрин гафар велдрив агакъарун чарасуз я:

- Хъсанвал ая, амма жува авур хъсанвилакай рахамир, хъийизмайдакай фикир ая.

ПАРЛАМЕНТДА КЪУД ЛЕЗГИ

Урусатдин уьмуьрда лезгийри къвердавай члехи роль къугъвазва. Чи академикрин, генералрин, члехи къуллугърал акъвазнавай ксарин сан мадни пара жезва. Эхиримжи йисара РФ-дин президентдин указдалди цудралди лезгидиз зегьмет-

Асанбуба Нуьдуьрбегов Дер-бентдин са мандатдин 11-округдай гьалиб хъана. Гьажимет Сафаралиева "Сад тир Россиядин", Магъмуд Магъмудова КПРФ-дин, Сулейман Керимова ЛДПР-дин патай РФ-дин Госду-

мада векилвалзава. мадин, Азиядин ва Африкадин уьлквейри маса къачузвайди малумарнай. Асанбубадин компаниди гьакни Калининградда къакъан къвалер, пансионатар, алишверишдин меркезар, карханаяр эцигнава. Чун цийи къуллугъдал А.Нуьдуьрбегова

Асанбуба НУЬДУЬРБЕГОВ

Гьажимет САФАРАЛИЕВ

Магъмуд МАГЪМУДОВ

да къазанмишнавай агалкъунарай Урусатдин члехи наградаяр ганва.

Рикл шадардай жигъетрикай садни ам я хьи, РФ-дин гьукуматда ва Госдумада къвалахдив эгечизавай лезгийрин къадар къвердавай гзаф жезва. Им акл лагъай члал я хьи, Урусатдин агъалийри ва гьукуматди чпихъ вири патарихъай члехи алакунар авай лезги халкъдин векилрал ихтибарзава. Алатай йисан 7-декабрдиз РФ-дин Госдумадиз къиле тухвай сечкийрин не-тижада 11 кас дагъустанвийрикай уьлкведин парламентдин депутаттар хъанва. Абурукай къуд кас лезгийр я. Кьилди къачуртла,

Депутат хъанвай чи ва тангълийрикай са бязи ксар "Самур"дин клелдайбурузни таниш я. Газетдин 2001-йисан 28-июлдин тилитда чна Калининградда "Гьуьлуьн гьед" компанидиз регьбервал гузвай Асанбуба Нуьдуьрбеган хва Нуьдуьрбегован агалкъуникай чин чапнай. Чна клелдайбуруз тлвар къунвай компания балугъар къунихъ ва магъсулар гьасил авунихъ машгьул тирди, адахъ са шумуд гими, санлай 35 члехи траулерар, жуьреба-жуьре магъсулар гьасилзавай 10 кархана авайди, ина 5 агъзур касди къвалахзавайди, компанидин магъсулар Европадин, Латин Амери-

мадни члехи агалкъунар къазанмишдайдан члалахъ я.

"Самур" газетдин коллективди, гьакни клелдайбуру Урусатдин парламентдин депутаттар хъанвай лезгийриз и члехи агалкъун риклин сидкъидай мубаракзава. Чна клелдайбурун тлалабуналди Госдумадин депутатрин шикиларни гузва. Гьайиф къведай кар ам я хьи, къуд лагъай депутатдин - Сулейман Керимован шикил чавай жагъуриз хъанач. Гележегда чна адан шикилни чапда ва клелдайбурув ЛДПР-дин патай Госдумада векилвалзавай и депутатдин гьакъиндай малуматар агакъарда.

"САМУР"

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

РИКИ АХЪА Я

Дагълара къадарсуз хперин суьруьяр хуьзвай, аранда члехи багълар кутазвай лезгийр Къафкъаздин гзаф халкъарилай девлетлу я. Лезги лежберри цайи никлер тебиатдин патай зарар хкун тавуртла, гьамиша бегьерлуди жеда. Зегьметдал гзаф рикл алай лезгийр гьа чпин къилел даим жив алай Шалбуз дагъ, Базар дуьзи, Шагъ дагъ хъиз такабурулу, жуьретлу, неинки муьгъандиз, гьакни вири маса халкъариз гуьрмет ийиз алакьдай инсанар я. Лезгидин суфра хъиз, рикли ахъа я.

Мор ЛЕЧИ,
Венгриядин алим ва сиягъатчи.
1902-йис.

Халкъ къегьалралди чир жеда.

Лезги халкъдин мисал

ДАГЪУСТАНДА

БАГЪЛАР КУТАЗВА

1991-йисал къведальди Дагъустанда, санлай къачурла, багъларин майданар 61 агъзур гектардиз барабар тир. Амма гъа йисалай республикадин мадаравилин кар алай хилерикай сад тир багъманчивал риклелай алудна. Багъларин къадар 17 агъзур гектардин тлимил хъана.

Багъманчивилин хел вилик тухун патал эхиримжи йисара республикада цийи багълар куктуниз рикливай фикир гузва. 2000-йисалай эгечна майишатра 1908 гектар цийи багълар кутунва. И хел вилик тухун патал 2000-2003-йисара республикадин гьукуматди колхозризни совхозриз 9 миллион манатдин кимет авай къелемар ахъайна, цийи багълар кутур майишатриз 43,5 миллион манат пул чара авуна.

Ци гатфарихъ багълар кутун патални 13 миллион манатдин кимет авай къелемар гъазурзава. Гьукуматди къабулзавай серенжерми Мегъарамдхуър, Стлал Сулейман, Ахъцегъ хътин лезги районрани багъманчивилин хел вилик тухудай мумкинвал гуда.

ПАГЪЛИВАНРИН АГАЛКЪУНАР

Алатай йисан эхирра Канададин меркез тир Оттавада армспортдай (гилер къунай) дуьньядин 25-чемпионат къиле фена. Урусатдин хъянавай командадик квай 7 дагъустанвиди члехи гьунар къалурна. Ибрагъим Ибрагъимов чалпа ва эрчи гилералди къизилдин кве медаль къазанмишна. Абдулла Эльдарова чалпа гилелди къизилдин медаль къачуна. Ам виликан дуьньядин чемпионатра къизилдин ирид медалдиз лайих акунай.

Урусатдин лайихлу тренер Гьасан Алибегов къвед лагъай гилера дуьньядин лап хъсан тренер яз гьисабна.

Сифте гилера и тварциз ам 2000-йисуз Польшада, Дагъустандин хъянавай команди къизилдин 11 медаль къачурла лайихлу хъанай.

Лагъана кланда хъи, лезги пагъливанрин арада виридалайни вини дережада авайди къурагъви, исътда Каспийск шегъерда яшамш жезвай Ибрагъим Ибрагъимов (110 кг) я. Ам армспортдай дуьньядин чемпионвалин тварциз 9 сеферда лайихлу хъана.

ГЪУЪРМЕТДИН ТІВАР ГАНА

Лезгийрин члехи районрикай тир Стлал Сулейман районда 60 агъзурдав агакъна агъалияр яшамш жезва. Низами Бутаева регъбервал гайи куруъ вахтунда район Дагъустандин кивенквечибурукай садаз элкъвена. Вичин зегъметдин рекъай Н.Бутаев фад виликди фена. Дербент шегъердин лап члехи автопаркунин регъбер, Дагъустан Республикадин Халкъдин Собранидин депутат, райондин къил.

Адалай куруъ са вахтунда мадаравиле, медениятда, спортда, эцигунра ва умуърдин маса хилерани хъсанвилехъ дегишвилер ийиз алакьна. Гъа и крар фикирда къуна Дуьньядин Ижтимаиятди Гьисаба Къунин Ассоциациядин Кеферпатан Къафкъаздин Комитетди Н.Бутаеваз "2003-йисан дуьньядин инсан" лагъай гьуърметдин твар ва къизилдин медаль ганва. Винидихъ твар къур комитетдик дуьньядин 35 уьлкве акатзава.

Низами Бутаев лезгийрикай "2003-йисан дуьньядин инсан" лагъай гьуърметдин тварциз лайихлу хъайи сад, Дагъустандин пуд лагъай кас я. И твар Дагъустан Республикадин Госсоветдин къил Мегъамедали Мегъамедоваз ва шаир Расул Гьамзатовазни ганва.

Хабарар "Лезги газетдин" материалрин бинедаллаз туькьурнава.

АМЕРИКАДИН ЛЕЗГИ АЛИМ

Эхиримжи йисарин малуматрай аквазвайвал, алай вахтунда 100-далай гзаф твар-ван авай лезги алимди Америкадин Садхъанвай Штатра, Европадин ва Азиядин уьлквейра кваллахзава. Абур хайи ватанда къулай шартлар авачирвилляй къецепатан уьлквейриз фена, илимдиз къуллугъзавай халисан женгчи-яр я. Гъа ик, ватан туна физ мажбур хъайи ксарикай садни исътда вири Америкадиз сейли хъанвай жегъил лезги алим, профессор Закир Рамазанов я.

Дагъустандин Билиж поселокда дидедиз хъайи Закир 1981-йисуз Москвадин Тимирязеван тварунихъ галай институтдин аспирантурадиз гъахъна ва ада са йисан къене илимдин кандидатвалин диссертация хвена. 1988-йисуз Швециядин Илимрин Академияди адаз и уьлкведдин университетда кваллахун теклифна. Ина ада молекулярный биологиядин биотехнологиядин рекъай докторвалин диссертация хвена ва профессор хъана. 1990-йисуз Кордово университетда кваллахай ам, гуьгъуьнай Америкадин Садхъанвай Штатрин Луизиан университетди конкурсдин рекъелди профессорвиле къабулна.

1994-йисалай инихъ лезги алим Канара къурамаатда гьуьлуьн биотехнологиядин месэлайрихъ машгъул жез башламишна. Ада ина кве йисан къене члехи илимдин меркез яратмишна ва вич гъа и меркездин президент хъана.

1999-йисуз Америкадин Садхъанвай Штатрин гьукуматди алимдиз цийи къилелай и уьлкведа кваллахун теклифна. Ада инани биологиядин илимрин меркез яратмишна ва алай вахтунда гъа меркездиз регъбервал гузва.

Америкадин машгъур алимрин арада нуфуз къазанмишун четин кар я. Амма лезги алимди вичин гъакъисагъ зегъметдалди, члехи агалкъунралди ихътин гьуьрмет къазанмишнава. Адан илимдин кваллахри ва

проектри АСШ-дин хазинадиз миллион долларралди хийир гъизва. Закир Рамазанова арадал гъайи илимдин меркездиз кваллахдик къил кутур сифте йисуз уьлкведин хазинадиз 550 агъзур доллар пул куьчарна.

Алай вахтунда Нью-Йоркда Америкадин биологиядин илимрин меркездиз регъбервал гузвай профессор З.Рамазанов дуьньядин са шумуд уьлкведин илимрин академияри академиквиле хъагъун къетI авуна.

ДУЪНЪЯДИН ВИРИ ЛЕЗГИЙРИН ЮГЪ

Гъихътин четинвилера аватлани, халкъдикай - миллетдикай фикир ийизвайбуьр, халкъдихъ - миллетдихъ рикI кузвайбуьр къвердивай гзаф хъуни чун вири шадарзава, чи виридан гуьгъуьл-руьгъ хъажзава. Эхиримжи вахтара и жигъетдай лап таъсир авурди А.Къардашан "Тарихдин туькьуьл тарсарикай..." макъала я ("Лезги газет", 27.11.03.). Къилинди яз къейдзавайди тир чи халкъ сад хъунин гьисс къана-жагъда гъатунин месэла я. Лугъун чна пара ийизва, лугъуз йисар физва, анжах гъакI "иситла, иситла" лугъуналди сив ширин тежедайди хъиз, гъаклан гафар авуналди чи гъалар дегиш жезва. Вучиз лагъайтIа, чалай гафар килиз акъудиз, крарал элячиз, яни крар-амаларни гафариз килигай хътинбуьр жедайвал ийиз алакьзава. Амма гила къванни, къедалай къулухъ къванни алакьна кланзава, гъакъикъи алакьна, гъикI хъайитлани алакьарна кланзава, тахъайтIа, чун чун туширди хъиз жезва, лезгийр лезгийр туширди хъиз жезва. ИкI хъана виже къведач. Чи садан гаф муькьудан туьтуьнай физ хъайитIа, чун

са меслятдал къез, сада муькьудаз куьмек ийиз, сада муькьуди вилик кутаз алахъиз хъайитIа, чна жуван халис лезгивални лезгипересвал, халис лезги мердвал, такабуьрвал ва лезги бажарагъ-алакъун къалуриз хъайитIа, чак акатнавай синихарни арадай акъатда, вирида гъа санихъ ялзавай са халкъ яз, халис лезги халкъ-миллет яз къалу-райтIа, садавайни я чакай ягъанат ийиз, я чун къулухъ, яни гуьгъуьна таз жедайди туш!..

Заз жува са шумуд йисан вилик авур теклифрикай сад рикIел хкиз кланзава. Им чна вири лезгийрин, дуьньядавай вири лезгийрин Югъ малумарунин ва ам гъар йисуз къейддай адет кутунин теклиф-меслят я. Им санлай вири лезгийрин, умуми вири лезги халкъдин-миллетдин сувар, Дагъустанда, Азербайжанда, Россияда, СНГ-да ва амай масанра гъина аватлани, дуьньяда авай къван гъар са лезгидин, гъар са лезги хизандин сувар жеда; гъар са лезгиди вич халис лезги яз тухудай, лезги халкъди - лезги миллетди вич халис лезги халкъ-лезги миллет яз къа-

лурдай югъ жеда; халис лезгивилинни лезгивилерин, лезги адетринни хесетрин, лезги медениятдин, лезги авазринни лезги манийрин Югъ - Сувар жеда... Ихътин, чи миллетдин сад тир лайихлу къетленвилерни киметлувилер виридаз аквадай, халкъдин важиблу месэлайрин члехи метлебни зурба жавабдарвал дериндай гьиссдай ва пайдах хъиз хъаждай са бахтатар Югъ хъун, ихътин Сувар хъун пис жедали мегер?!

Халкъдин, вири жемиятдин мярекат хъиз, сувар хъиз, ам кваллах тийидай гъи юкъуз тухвайтIани жезва: лугъун хъи, я цуьк акъатнавай гуьзел майдин, я бегъерлу-берекатлу октябрьдин эхиримжи гъяддиз (кландатIа кваллахзава-чир кве юкъузни). Рази хъана ийидайвал хъайитIа, вири талукъ тир гъазурвилерни акваз хъижедай вахт амазма. ИкI, чавай и атанвай 2004-й йисакай ахътин лишанлу цийи сувар - чи члехи милли сувар арадал атай йисни ийиз жеда.

Кичибег МУСАЕВ, Баку.

КИШ ХУЪРУЪКАЙ ЦИЙИ ЧИРВИЛЕР

Къафкъаздин Албаниядин къадим вилаятрик акатзавай Шекидикай греклин тарихчийри гзаф малуматар ганва. Абуру хъизвайвал, Шеки Албаниядин вилик физвай ва девлетлу вилаятрикай тир.

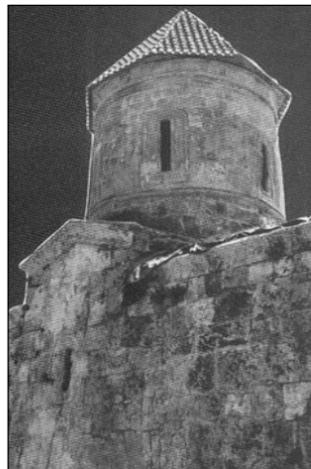
Исътда Шеки райондин чилерал гьукуматдин гуьзчивилик квай медениятдин 32 гуьмбет ава. Абурукай 27 Албаниядин девирдиз талукъбуьр я. Тарихдин амуькьайрикай яз, Киш хуьруьн албан килисани къалуриз жеда. Икъван

гагъди алимри Кишдин килиса V асирдиз талукъ тирди гиман ийизвай. Амма эхиримжи йисара Норвегиядин алимрикай профессор Бьорн Сторефьела, профессор А.Веггеди ва масадбуру Шекидин чилерал тухвай ахтармишунрай малум хъана хъи, Кишдин килиса Къафкъазда христианивалин сад лагъай дараматрикай я. Ам чи эрадин V ваь, I асирда эцигнавайди я. Гъа и карди Шеки а вахтунда Къафкъазда христиан гьукумат ва меденият ара-

дал гъайи эпимеркез хъайиди субутзава. Алимри лугъузвайвал, чи эрадин I асирда Киш хуьр вири Къафкъаздиз христиандин чукIурзавай меркездиз элкъвенай.

Азербайжандинни Норвегиядин "Киш" твар ганавай пректдин иштиракчийр тир Г.Мамедовади, С.Гъажиевади ва Т.Мамедова 2002-йисуз "Киш" твар алай ктаб чапдай акъудна.

Гуьлхар ГУЪЛИЕВА

Инсандиз адан крариз килигна кимет гуда.

Лезги халкъдин мисал

H.Z.TAĞIYEV GÖRKƏMLİ İQTİSADÇI İDİ

Məşhur milyonçu kimi tanıdığımız Hacı Zeynalabdin Tağıyev həm də görkəmli iqtisadçı idi. Almanlar onu "istehsalın ağıllı tənzimçisi", ingilislər "çox şeydən xəbərdar iqtisadçı", ruslar "istehsalı dərinləndirən bilən sahibkar" adlandırmışlar. "Görkəmli iqtisadçı" adını ona ilk dəfə Oktyabr İnqilabından əvvəl Rusiyanın ən yaxşı geoloqları siyahısına düşmüş ləzgi ziyalı Əbdülqədir Əfəndiyev hələ Qafqaz dağ-mədən dairəsi baş mühəndisinin köməkçisi işləyərkən vermişdir.

Əfəndiyev Bakı milyonçusu ilə yaxından tanış idi, hətta onun Dağıstanda yaratdığı istehsal sahələrinin genişləndirilməsinə böyük kömək göstərmişdi. Məşhur geoloq yazmışdı: "Hacı Zeynalabdin Tağıyevə kimi Dağıstanda balıqçılıq primitiv və kустar xarakter daşıyırdı. O, 1913-cü ildə "Tağıyev və KO" firmasını yaradaraq, buradakı köhnə istehsal sahələrini bütünlüklə satın aldı, onların yerində iri kapitalist müəssisəni ərsəyə gətirdi. Elə ilk illərdə sahənin yenidən qurulmasına və müasir avadanlıqların alınmasına 64000 manat sərf etdi. Tağıyev texnikanın son nailiyyətlərindən istifadə edərək Petrovskda 200000 pud balıq məhsulları tutan soyuducu və zavod tikdi. Balıqçılıq sahəsinə xüsusi səriştə ilə inkişaf etdirən Tağıyev istehsalatın bütün inceliklərinə kimi baş çıxaran, iqtisadiyyatı dərinləndirən görkəmli iqtisadçı idi."

Sovet hökumətinin ehtiyatsız deyilmiş bir sözü görə insanları məhkəməsiz, mühakiməsiz azadlıqdan məhrum etdiyi vaxtlarda belə Əbdülqədir Əfəndiyev milyonçu Tağıyevi yüksək qiymətləndirmişdi. O, heç nədən qorxmayaaraq, bolşevik hökumətinin rəhbərlərinə göndərdiyi məktubda yazmışdı: "Hacı Zeynalabdin Tağıyev kimi görkəmli iqtisadçıdan, böyük mütəxəssisdən istifadə etməmək dözülməz haldır. Onun bacarığı və biliyi Vətənə, xalqa böyük fayda verə bilər. Tağıyevin yaratdığı balıq sənayesi müəssisələri buna parlaq misaldır. Təəssüf ki, Sovet hakimiyyəti dövründə cəmi üç il fəaliyyət göstərmişinə baxmayaraq, Dağıstan balıq sənayesi olduqca böyük borca düşmüş və tamamilə iflasa uğramışdır".

DÜNYADA NƏLƏR OLUR...

MARS HARADADIR?

Avstraliyalılar Marsa getmək istəyənlərə kömək göstərməyə hazır olduqlarını bildirmişlər. Qırmızı planetə düşmək üçün ölkənin dərnliliklərində yerləşən Qıbb vadisində olmaq kifayətdir. Marsın qəkilləri ilə Avstraliyanın səthi arasında böyük oxşarlıq var. Avstraliyada da Marsda olduğu kimi qırmızıya çalan qum tozu mövcuddur.

Hollivudun kino qrupu bir qədər əvvəl burada məhv olan Yer planetindən Marsa uçan astronavtlar haqqında film çəkib. İndi çoxları belə güman edir ki, ABŞ-in avtomat stansiyalarının Marsa uçmasını əks etdirən səhnələrdə Avstraliyada çəkilmiş kinokadrlardan istifadə olunub.

YAĞIŞA GÖRƏ VERGİ

Bu günlərdə Almaniyanın Xepştedt-Ultsburq şəhərinin 6 min sakinini öz mərkəzindən qanqaraldan məktub alıb. Mərkəzlərdən yağışa görə vergi ödəməyi tələb edib. Bu verginin məbləği 104 evrodur.

Şəhərin rəhbəri bu qənaətə təsadüfən gəlməyib. Onun fikrincə Xepştedt-Ultsburqda tez-tez həddindən artıq yağış yağır və bunun da ağır nəticələrini aradan qaldırmaq üçün çoxlu pul vəsaiti tələb olunur.

UÇAN İFRİTƏ

Meksika əhalisi vahimə içərisindədir. Bu ilin yanvarın 16-da polis işçisi Leonard Samanyeqo Qvadalupe şəhərində reydlər zamanı havada uçan qara obyekt görüb. Həmin obyekt maşına tərəf hərəkət edəndə, onun qara paltarlı, ifritəyə oxşar qadın olduğu üzə çıxıb.

İfrite bir qədər havada süzdükdən sonra maşının yanında yerə enib. Uzun vuruşdan sonra əsəblənən həmin varlıq maşına hücum edib. Polis köməyə gələndə kimi ifritə maşının şüşələrini qırıb. Leonardonun maşından çıxmasını onun salamat qalmasına səbəb olub.

Bir müddət sonra uçan ifritə ABŞ-in Texas ştatında peyda olub. İfrite hava telefonlarına müdaxilə edir, dəhşətli səsi ilə adamları qorxudur.

El dərdini çəkə-çəkə haqq-ədalət axtardı şair. Xalqını azad və xoşbəxt görmək istədi. Əsrlər boyu azadlığını qorumuş bir xalqın gələcəyi uğrunda silaha sarıldı. "Bir dəfə azadlığını itirən xalq bir daha onun dadını bilməz", - dedi. İtir-məkdən qorxdu, düşməndən yox. Hər dəfə nə kimi döyüşə atılıb: "Mən Əmirəm, dağıstanlı, Yarandım yağıya qanlı" misraları ilə yoldaşlarını qələbəyə ruhlandırır. Amma bir satqının qurbanı oldu. Qandallayıb Sibirə göndərdilər, işgəncə verib çar-mixə çəkildilər. İnadından dönmədi. Qanı ilə yazdığı sürgün dəftərinə öncə bu sözləri köçürdü:

*Əmirəm, olmaram asi,
Çağıraram xasların xası,
Allam düşməndən qisası,
Cığırğahın sökə-sökə.*

Bu dəftərdə onun azadlıq eşqi ilə döyünən qəlbinin bütün çırpıntıları vardı. O, şair idi, qəhrəman idi, həyatı sevən böyük insan idi. O, 1790-cı ildə Quba qəzasının Tihirjal (bəzən səhvən "Tahirjal" kimi yazılır) kəndində həyata göz açmış, on yaşında əlinə qələm, iyirmi beş yaşında silah almış, elin hörmətini qazanmış Şeyx Əmirəli idi. Xalqın azadlığı uğrunda mübarizədən əl çəkmədiyinə görə sürgündə ona elə işgəncə verdilər ki, bir daha sağlamlığına tam qaytara bilmədi. Ona görə də qütbətdə qələmə aldığı "Durnalar" şerində yazmışdı:

*Düşmüşəm bir dərdə nə əlacım var,
Nə anam var burda, nə də bacım var,
Çox ağır xəstəyəm, ehtiyacım var,
Müştağam dərdə dərmanə, durnalar.*

Təəssüf ki, bu fakt 170 ildir əşkarlanmamış qalıb. Tarixi həqiqəti elə qələmə veriblər ki, guya Əmirəli Şeyx Şamilin yaxın dostu olduğu üçün sürgünə göndərilib. Bir neçə ildən sonra isə həbsxanadan buraxılıb. Haradan idi çarda o mərhəmət ki, əlinə silah alıb rus qoşunlarına qarşı vuruşmuş bir adamı öz xoşuna həbsdən azad etsin. Mərhəmət görseydi niyə yazdı:

*Sellər kimi qayalara vuruldum,
Haqq yolunda nizə kimi quruldum,
Çarmıxa çəkildim, bəndə vuruldum
hani namus, qeyrat, ar deyə-deyə.*

BİR NEÇƏ MƏLUMAT

Azadlıq çarçısı, döyüşçü şair və alim Əmirəli Tihirjalvi ilə bağlı nə axtarışlar aparılıb, nə də tədqiqatçılar tərəfindən buna cəhd göstərilib. İndiyədək onun haqqında üç qısa məlumat dərc olunub. İlk məlumatı XIX əsrdə bütün Qafqazda tanınan görkəmli ləzgi alimi, tarixçisi, şairi və maarif-pərvəri Həsən Alqadarı özünün məşhur "Asari Dağıstan" kitabında verib: "Tihirjalvi həqiqətən Əmirəli əfəndi həqiqi alim və əsl mömin idi. O, gənc yaşlarında Küre dairəsinə köçərək Yuxarı Yarağda bizim müəllimimiz Şeyx Məhəmməd əfəndi Yarağının mədrəsəsində ondan dərslər alaraq, biliklərə yiyələnmiş, sonra onunla birlikdə Avaristana qaçmış, ona qulluq etmiş, aşkar və gizli elmlərə yiyələnərək, öz payını almış, eyni zamanda həmin əfəndinin qardaşı qızı, əxlaqlı və mömin Möminatla evlənmiş, ondan oğlu olmuşdur... Sonra həqiqi Əmirəli əfəndi oradan Küre dairəsinə qayıtmış, ailəsi ilə Yuxarı Yarağda kəndində məskən salmış, buradan həccə getmiş, amma həmin səfər vaxtı vəfat etmişdir." (Həsən əfəndi Alqadarı, *Asari Dağıstan (rusca)*. Mahaç-qala, 1994. səh. 158-159).

İkinci məlumat: "Əmirəli XIX əsr ləzgi ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biridir. 1790-cı ildə Tahircal kəndində anadan olmuşdur. Təhsilini bir müddət Qubada, sonra isə Yuxarı Yarağda almışdır. Şərq və Azərbaycan ədəbiyyatını ustadı Məhəmməd Yarağidən öyrənmişdir. Mədrəsə illərində incə lirik şair kimi geniş şöhrət qazanmış Əmirəli Küredə mədrəsə açib, müəllimlik etmişdir.

Şamilə bir mədrəsədə oxuduğu üçün onun əqidə yoldaşlarından hesab olunaraq, sürgün edilmişdir.

1846-cı ildə vəfat etmişdir. Onun şerləri olan əlyazma şəxsi arxivimizdədir." (Mövlud Yarağmədov, *Dağıstan töhfələri*. Bakı, 1987. səh. 85).

Üçüncü məlumat: "XIX əsrdə yaşamış bacarıqlı şairlərdən biri Əmirəli Tihirjalvi idi. O, təxminən 1790-cı ildə Quba qəzasının Tihirjal kəndində anadan olmuşdur. Əvvəlcə kənd mollaxanasında oxuyan Əmirəli sonra Yuxarı Yarağda getmiş, burada Yarağ Məhəmməd əfəndinin mədrəsəsində təhsilini davam etdirmişdir. O, həmin vaxt burada onunla birlikdə oxuyan və sonradan tarixdə iş qoyan Şeyx Şamilə, Qazıməhəmmədlə, Alqadar Abdulla ilə dostluq etmişdir. Təhsilini başa vurandan

sonra Əmirəli Tihirjala qayıtmır, o, Yarağ Məhəmməd əfəndinin qardaşı qızı Möminatla evlənib burada qalır.

1830-cu ildə Şeyx Şamil və gimrili Qazıməhəmməd Xunzax varlılarının əleyhinə çıxdıqlarına görə çarın əmri ilə həbs olunanda, onların qohum-əqrəbələri, dost-tanışları da beləyə düşər oldular. Beləliklə Əmirəli də vətəninə uzağa sürgün edildi.

Qütbətdən qayıdandan sonra Əmirəli Qasımənddə mədrəsə açır və burada dərslər deyir. O, tez-tez Alqadar Abdulla ilə birlikdə Qubanın Amsar kəndində yaşayan böyük şair və alim Abasquluğa Bakıxanovun yanına gedirdi. A.Bakıxanov burada "Gülüstan" adlı ədəbi məclis təşkil etmişdi və Əmirəli də bu məclisdə iştirak edirdi.

1846-cı ildə Əmirəli Alqadar Abdulla və A.Bakıxanovla birlikdə Məkkə ziyarətinə yola düşür. Lakin buradan qayıtmaq ona nəsib olmur, həmin ilin sonunda o, Ərəbistan qumluqlarında vəfat edir." (Əziz Mirzəbəyov, *"Dağıstan qadını" jurnalı (ləzgicə)*, N 2, 1991. səh. 22).

Məlumatlardan göründüyü kimi, həsən Alqadarı Əmirəlinin Məhəmməd Yarağı ilə Avaristana qaçdığını qeyd edir, amma bunun səbəbini açıqlamır. Filologiya elmləri doktoru Mövlud Yarağmədov (o, 2001-ci ildə dünyasını dəyişib) və ədəbiyyatşünas Əziz Mirzəbəyov Əmirəlinin Şamilin dostu və əqidə yoldaşı olduğu üçün həbs edildiyinin bildirirlər. Tarixi mənbələrdən göründüyü kimi, Əmirəli Yuxarı Yarağ mədrəsəsində həqiqətən də Qazıməhəmməd və Şamilə birgə oxumuş, onlarla dostlaşmışdır. Lakin son illər apardığımız tədqiqatlara əsasən deyə bilərik ki, şairin Sibirə sürgün edilməsinin daha köklü səbəbləri olmuşdur.

1990-cı ildə tanınmış alim Mövlud Ya-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

"EL DƏRDİNİ ÇƏKƏ-ÇƏKƏ..."

rəhmədovun şəxsi arxivində şairin əlyazmaları ilə tanış olanda bəzi yeni faktlar üzə çıxdı. Əmirəlinin ləzgi alimi, vaxtilə Qubada mədrəsə açmış Hacı Məhəmməd Çələbi əfəndiyə xitabən yazdığı şerdən şairin Qubada təhsil aldığı bir daha təsdiq edilir. Həsən Alqadarinin yazdığına görə "universal alim" olan Məhəmməd Çələbinin babası İbrahim əfəndi və atası Şeyx Məhəmməd əfəndi də alim olmuşdur. Yeddi dəfə Məkkəni ziyarət etmiş Hacı Məhəmməd Çələbi 1808-ci ildə dünyasını dəyişmişdir. Belə məşhur alimin mədrəsəsindəki təhsil Əmirəlini qane etməyib. Çünki o vaxt Dərbənd və Şamaxı mədrəsələrində olduğu kimi, Quba mədrəsələrində də yalnız ərəb və fars dilləri, şərq sxolastikası dərsləri keçilirdi. Ona görə də dünyəvi elmləri öyrənmək arzusunda olan gənc Əmirəli "Güzər eylərəm" şerində yazmışdı:

*Dərs alsam da neçə-neçə alimdən,
hali olmaq istərəm hər elmdən.
Mən bu yolda baş götürüb elimdən
Məhsərəcən ərzi güzar eylərəm.*

Elm arıncına Yuxarı Yarağda gəlməsi təsadüfi deyildi. Şərq ədəbiyyatının, ərəb, fars, türk dillərinin kamil bilicisi, böyük alim, şair, maarifçi, Qafqazda müridizmin banisi və Şeyx Şamilin müəllimi sayılan Şeyx Məhəmməd Yarağının burada açdığı mədrəsənin sorağı hər yana yayılmışdı. Tarixçilərin qeyd etdikləri kimi, Dağıstanda ilk dəfə həmin mədrəsədə dünyəvi elmlər önlə planlaşdırılmışdı. Burada ziyayiyat, astronomiya, coğrafiya, hüquq, etika, fəlsəfə elmləri ilə yanaşı dünya və Dağıstan tarixi də öyrənilirdi. Dərbənddən, Şirvandan, Buxaradan və başqa yerlərdən buraya oxumağa gəlirdilər. Sonralar buranın məzunlarından məşhur alimlər kimi şöhrət tapmış bir çox adamlar, məsələn, Hacı Abdulla Alqadarı, Abdulla halim, həmçinin Əmirəli açıqladı mədrəsələrdə Yuxarı Yarağ mədrəsəsinin dərslərindən istifadə etmişdilər.

M.Yarağmədovun şəxsi arxivində Əmirəlinin sürgün dəftərindən (şair onu "kitab" adlandırır) xəbər verən şerə ("Yaza-yaza") də rast gəldik:

*Dərd əlindən yoxdur tabım,
İtirmişəm, necə tapım?
Sürgündə qaldı kitabım,
Oz sərimdən yaza-yaza.*

Sürgündə kitab yazan şair onun həbsxana rəisi tərəfindən aradan çıxarıldığına da işarə verir:

*Aman, haqqı danan nadan,
Yazdığımı sandı yalan,
Söz mülkümü edib talan,
Qoydu məni yana-yana.*

("Yana-yana")

Bəzi şerlərində Mənsur adlı qəhrəmanın adı xatırlanır:

*Mənsur kimi nəhrə çəkdim,
Düşmənlərin bağrı sökdim,
Haqq yolunda qanlar tökdüm,
Namərdləri qıra-qıra.*

("Qıra-qıra")

Və yaxud:

*Mənsur kimi axır dardan asıldım,
Dünya, nəçün oldun dar deyə-deyə.*

("Deyə-deyə")

Araşdırmalardan aydın olur ki, Əmirəlinin şerlərində iki Mənsurdan söhbət gedir. Birinci şerəki Mənsur çeçendir. Alim və igid dağlı kimi Çeçenistanda və Dağıstanda böyük nüfuz qazanan Şeyx Mənsur

1785-ci ildə türk sultanı Abdülhəmid xanın yardımı ilə çeçenləri və dağıstanlıları rus müstəmləkəçilərinə qarşı cihad qaldırmağa cəhd göstərmiş, lakin avar xanı Umaxan, Tarku şamxalı, həmçinin Qazıqumux və Küre xanı Məhəmməd xan ona mane olmuşdular. Ruslar Krimdə Anapa yaxınlığındakı döyüşlərdə yaranmış

Şeyx Mənsuru əsir almış, əvvəlcə onu Peterburqa, sonra isə dini heysiyyətinə toxunaraq, Solovetski kilsəsinə göndərmişdilər. Xristianlaşdırmaq mümkün olmadığına görə burada onu asmışdılar.

Eynilə belə hadisəni Əmirəlinin də başına gətirmək istəmişdilər. Dinindən imtina etmədiyinə və mübarizəsindən əl çəkmədiyinə görə ona işgəncə vermiş, ağır bədən xəsarəti yetirmişdilər. Son dərəcə sağlam bədənə və möhkəm iradəyə malik şair işgəncədən sonra qanı ilə yazmışdı: "Əymərəm boynum namərdə, Doğrasalar tikə-tikə". Bir müddətdən sonra:

*Qələmi aldım əlimə,
Bir namə yazdım elimə,
Gör nələr gəldi sərimə
El dərdini çəkə-çəkə.*

("Sökə-sökə")

- deyən şair nicatı sürgündən qaçmaq da görmüşdü və son nəticədə buna nail olmuşdu.

İkinci Mənsur ərəbdir. Mənsur Hüseyn ibn Mənsur həllac Beyzavi 921-ci ildə Bağdadda dara çəkilib. İlk dəfə o, Allahı insanla birləşdirmiş və "ənəl-həqq" ("həqiqət mənam") söyləmişdir. Ondən sonra başqa sülflər bu fikri yaşatmış, Mənsuru özlərinə nümunə göstərmişlər. Mənsurun adı Əmirəlinin müasirlərinin əsərlərində də çəkilib. Məsələn, A.Bakıxanovun "Göstərir" qəzəlində (Abasqulu ağa Bakıxanov. *Bədii əsərləri*. Bakı, 1973. səh. 117).

Təəssüf ki, Əmirəlinin misal gətirdiyimiz şerlərinin çoxu "Dağıstan töhfələri" kitabına düşməyib. Halbuki bu və bir sıra digər şerləri şairin mübarizəsindən, həyat və yaradıcılığının qaranlıq səhifələrindən xəbər verir. Kitabda şairin cəmi 21 şeri verilib. Əldə olan şerlərin sayı isə 100-dən çoxdur. Əmirəlinin bəzi şerləri xalqın yaddaşında qalıb. Məsələn, onun məşhur "Müxənnət" şerini bəzi kəndlərdə yaşlı adamların dilindən bu gün də eşitmək olar.

*Bədəsilin görün olmaz karnı,
Can desən də, söyüd verməz bannı.
Vətəni, yurdunu, qeyrət-arnı
Bu dünya malına satar müxənnət...*

Yeri gəlməşkən qeyd edək ki, XVI-XIX əsrlərdə dörd dildə: ləzgi, Azərbaycan, ərəb və fars dillərində yazıb-yaratmış 60-dan çox ləzgi sənətkarı arasında Əkbər Müskürvi (XVI əsr), Ləzgi Saleh (XVII əsr), Ləzgi Əhməd (XVIII əsr), Leyla xanım (XVIII əsr), Rəcəb İxrekvi (XIX əsr) kimi, Əmirəli Tihirjalvinin də azərbaycanca şerləri sadə və aydın dildə, böyük sənətkarlıqla qələmə alınması ilə diqqəti cəlb edir.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV
(Ardı var)

“ИНТЕРНАЦИОНАЛЕ” ДАГЕСТАНСКОГО РОЗЛИВА

Александр ПОЛЯКОВ

Люблю турецкий футбольный чемпионат. Причин тому множество - именитые тренера, именитые клубы, именитые игроки. Ну и, конечно, масса экспрессии. А еще, как ни странно, довольно большое количество дагестанских футболистов. Этнических дагестанцев, если точнее.

Читая в интернете стамбульские газеты, вышедшие после триумфального возвращения национальной сборной из Японии, я наткнулся на заметку в спортивном ежедневнике “Fanatik”, в которой говорилось о том, что лезгинская община (одна из самых крупных кавказских диаспор на территории бывшей Османской империи) премировала игрока сборной Эмре, отец которого является потомком выходцев из Южного Дагестана, сотней тысяч долларов. Этнический дагестанец играет в одном из самых именитых суперклубов планеты? Мало того, он стал не только двукратным призером итальянской серии “А”, но и бронзовым медалистом чемпионата мира!

Без особой надежды на отклик я отправил электронное письмо в пресс-службу миланского “Интера”. Как ни странно, ответ пришел на следующий день. Генеральный пресс-офицер Бруно Бартолоцци любезно уведомил, что окажет мне всяческую помощь и передаст мои вопросы непосредственно Эмре. Переписка длилась два месяца. Синьор Бартолоцци не только организовал наше заочное интервью, но приложил к нему гигантское количество фотографий и снабдил меня автографом “пятерки” “Интера”. Хочу представить заочное интервью с нашим человеком в Милане - Эмре Белезоглу.

- Эмре! Ты действительно этнический дагестанец?

- Да, правда. Мой прадед, Белез, был выходцем из аула Мискинджа. В 18 летнем возрасте, сразу после пленения имама Шамиля он перебрался в Турцию, как и многие другие выходцы с Кавказа. Осев в Стамбуле, прадед принял османское подданство, поступил на службу в армию и, женившись, дал начало нашему роду. Сейчас “клан” Белезоглу насчитывает около 300 человек. Я чту память своего предка, помню о своих корнях.

- Поощрение в 100 тысяч долларов от диаспоры было неожиданным?

- Неожиданными были не деньги, а то, как меня приветствовали. Тогда, на встрече с общиной, меня распырала гордость - я в сборной был единственным, за кем следила не только вся страна, но и отдельный народ! Община собралась для встречи со мной лезгин не только со всей Турции, но и из соседних стран. Когда несколько тысяч глаз с восхищением впиваются в тебя, дружно скандируя: “Мы гордимся тобой!”, тебя переполняет огромная радость! Мои друзья, которые были на этой встрече, завидуют до сих пор... А деньги я прямо на встрече пожертвовал своей первой футбольной школе - “Галатасараю”.

- В Дагестан никогда не приезжал?

- Нет. Хотя, мой отец приезжал в аул прадеда в 1996 году. На могилу прадеда нужно было привезти земли с могилы прапрадеда - такова была воля Белеза. Вот отец и выполнил ее.

- Подписав новый контракт с “Интером”, ты стал самым высокооплачиваемым турецким футболистом, играющим за пределами родины. К тому же ты - самый молодой игрок сборной. Расскажи немного о старте своей карьеры...

- В 15 лет я закончил футбольную школу “Галатасарая”, но в команду юношей меня не приняли из-за маленького роста. Тогда было модно набирать в клуб высоких и мощных футболистов. Чтобы не потерять навыки, я стал играть в третьем дивизионе за команду “Чаннакалле”. За один сезон мы вышли во вторую лигу турецкого чемпионата, а я получил приглашение в молодежную сборную. В своей первой игре за сборную против Португалии я забил два гола. Чувствовал, что могу играть уже на более высоком клубном уровне. И тут в судьбу вмешался случай - на одну из наших стамбульских игр забрел Георг Хаджи, который был помощником тренера в “Галатасарае”. После игры он подошел ко мне и сказал: “Несмотря на твой юный возраст тебе вполне по силам играть в любой итальянской команде”. Через три дня после этого разговора я был уже в лагере “Джим-Боме”. Ну, а дальнейшим восхождением я обязан Фатиху Териму...

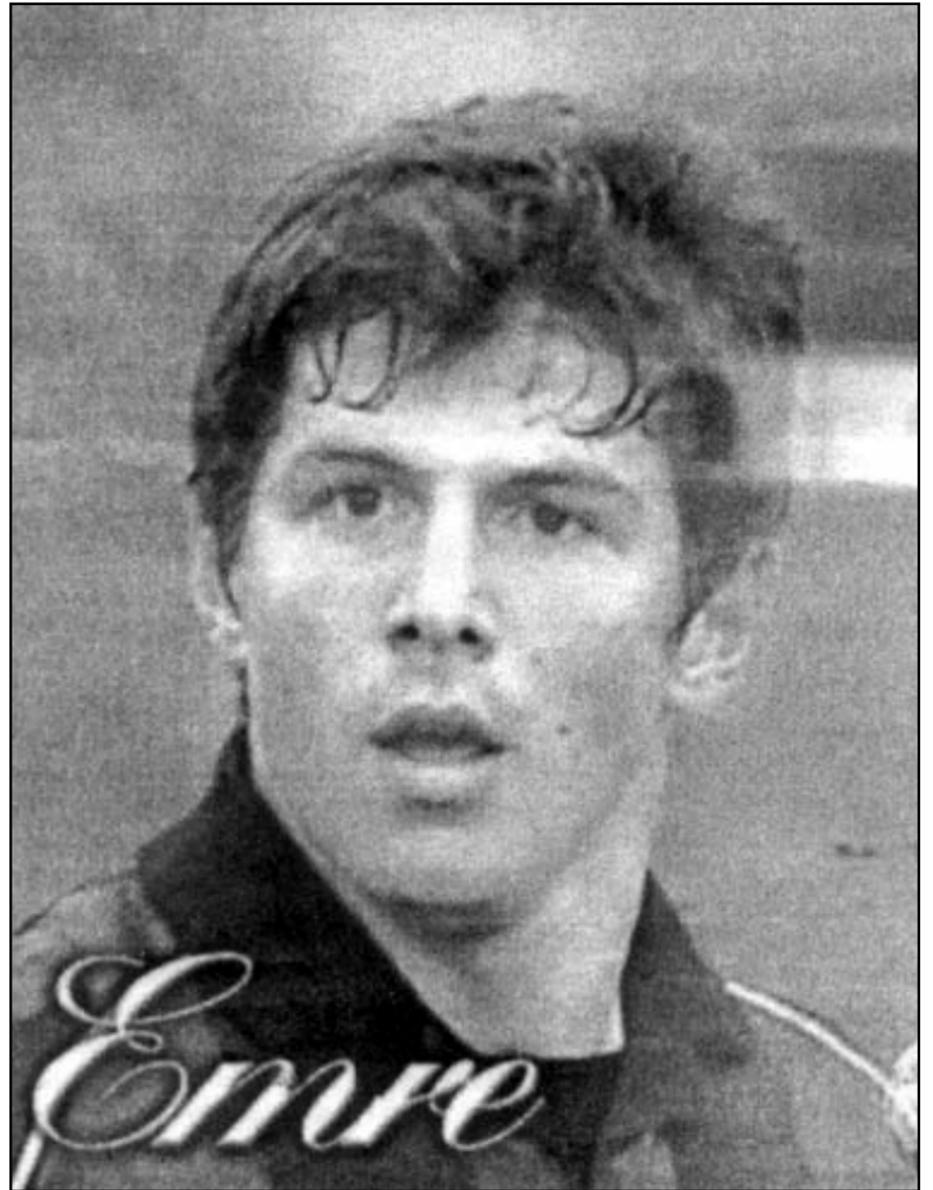
- В одной из выставочных игр 2001 года тебе довелось сыграть под руководством легендарного Арриго Сакки, который в интервью “La Gazzetta dello sport” отметил, что “Эмре станет великим игроком”. Такая оценка знаменитого тренера тебя сильно удивила?

- О-о! Эту газету мой отец до сих пор держит на самом почетном месте у нас дома. Его радует любой успех, даже самый незначительный. Если же говорить о моей реакции на эти слова, то лукавить не буду - я был польщен такой оценкой. Однако я понимаю, что достичь высокого статуса в футболе можно лишь упорным трудом. Золотое правило турецких футбольных школ - “Работай, держи рот на замке и слушай тренера - он самый главный”, позаимствованное в Италии, как нельзя лучше подходит для любого профессионального футболиста, решившего стать суперзвездой.

- Итальянская серия “А” - это конечная цель твоей карьеры или у тебя есть еще какая-то мечта?

- Футбол в Италии очень похож на наш, турецкий. Конечно, не в плане игры, а в отношении общества к нему. И в Стамбуле, и в Милане город живет этой игрой. Попасть в “Интер” - это для меня лично было просто оглушительным успехом. И с этим клубом я связываю свое будущее.

Любопытно, что след наших земляков в турецком футболе не ограничивается лишь игрой отдельных футболистов. Мало кто знает, что выходцы с Кавказа приложили руку к соз-

данию одного из “трех великих” стамбульских клубов - “Бешикташа”.

Два брата - Хусейн Берекет и Мехмет Шамиль, взявшие в долг денег у своего отца Османа Ферита Паши - знаменитого турецкого полководца (этнического дагестанца), получившего прозвище “Страж Медины”, и стали основателями футбольного “Бешикташа”. Ныне в его структуру входят футбольный, волейбольный, баскетбольный, боксерский, борцовский, легкоатлетический, клубы. А в далеком 1903 году Осман Ферит Паша ссудил сыновей не только деньгами, но и недвижимостью - “Бешикташ” получил в качестве офиса дом полко-

водца, расположенный в стамбульском районе Кадыкей, где располагается и по сей день. Футбольный клуб “Бешикташ” призвал под свои знамена на практически всю кавказскую диаспору Турции тех лет.

Еще одним дагестанцем, внесшим вклад в создание суперклуба, стал в 1936 году Гайдар Бей, основавший боксерский клуб “Бешикташа”. Судьба этого человека трагична - в 1942 году он пропал без вести на фронтах Второй мировой войны. “Бешикташ” до сих пор готов выплатить приличную премию тому, кто предоставит исчерпывающую информацию о судьбе своего основателя.

ВСЕ ТУРЕЦКИЙ ДАГЕСТАН

Haydar Koc (21.06.1975) - Altay	полузащитник
Ziya Sahin (06.04.1976) - Ankaraspor	полузащитник
Cengizhan Hincal (04.03.1974) - Sivasspor	полузащитник
Abdullah Boz (01.04.1980) - Diyarbakirspor	защитник
Celalettin Kocak (24.11.1971) - Diyarbakirspor	нападающий
Mehmet Ali Honca (05.03.1977) - Adanaspor	полузащитник
Suleyman Fatih Sen (10.08.1979) - Bursaspor	защитник
Omer Topraktepe (01.08.1980) - Genclerbirligi	защитник
Remzi Kizilsimsek (24.10.1981) - Elazigspor	защитник
Yunus Altun (01.06.1972) - Elazigspor	нападающий
Muhammed Akagunduz (21.05.1980) - Malatyaspor	полузащитник
Murat Sozkesen (01.04.1975) - Rizespor	нападающий
Bayram Toysal (10.02.1974) - Sebatspor	полузащитник
Ibrahim Parlaysan (20.11.1981) - Sebatspor	защитник
Mehmet Turkmehmet (18.10.1980) - Ankaragucu	полузащитник

Лезги лагайла, лезгивиликай гаф кватайла, зи вилерикай гьасятда лезги члал карагда. Кылел лугьуз тежедай кьван мусибатар атанвай, агьзур йисара лигим хьана вичин иервални верцивал хвенвай чи хайи члал. Кыляй-кылди рифмайралди тукьурнавай хьтин, адетдин рахунрин гафарни кваз ширдал элкьезвай, са члалавни гекигиз тежер чи дегь члал...

Члал халкьдин абурни я, яракьни, тарихни, гележегни. Гьич са халкьдивайни вичин члал галачиз вилик физ жедач. Члал галачиз халкьдин меденият, мадаравал хьсанарун мумкин туш. Алай вахтунда дуьньяда 3000-дав агакьна члалар ава. Абурукай 250 литературный члалар я. Гьар садалди 100 миллиондилай гзаф инсанар рахазвай 4 члал, 50-100 миллион инсанар рахазвай 6 члал ава. 32 члалар гьар садалди 10-50 миллион инсанди менфят къачузва. Амай гьар са члалал 10 агьзурдалди 1 миллиондив агакьна инсанар рахазва. Са анжах СССР-да 130-далай гзаф халкьар яшамеш жезвай. 5 члал ООН-ди дуьньядин вири инсанар патал авсиятдин, яни официальной члалар хьиз къабулнава. Ибур ингиллис, урус, француз, испан ва китай члалар я.

Тарихдин гьиле зурба саф ава. Гьар виш, кьве виш йисалай ада и сафунив члалар стфунда. Тифрикьбур теквенрай авахьна квахьда, халисанбур, къенибур сафуна амуькьда. Кьве сафуна амай члаларин арада лезги члални хьун дуьшуьшдин кар туш. Дегь члаларин зурба гьукматрикай тир къафкъаздин Албаниядин гзаф агьалияр рахазвай и члал халкьди цлалцлалмарна, рикл алаз тукьурнай. Лезги члал Атлантин члалав гекигизвай, адан къадим гелерихь гелкьезвай, дуьньядин сур члаларикай яз чи хайи члал туплалай ийизвай къецепатан ва лезги алимар къилляй-къилиз сиреривди ацанвай къадим дарамат жагьанвайбур хьиз ава. Анжах и дараматдин рахун варар тамамвилелди ахьайиз жедай куьлег гьелелиг жагьанвач. А куьлегдихь ара датлана, ам жагьандалди къекекьведа алимар.

Эхь, алибри члал галай-галайвал туплалай авун себеб яз тарихдин ивиррай чи члалан гелерни винел акьатзава. Чи твар-ван авай алим Ярели Яралиева къадим алулпан члалан текстер ачуларайдалай инихь са къадар къадим лезги гафар халкьдин мецья аватзавач. Рикляй са-сад клан хьана ахпа чпелай аслу тушиз сад-садавай къакьатай, гзаф йисар ала-тайдалай къулуьхь цийи кьилелай чеб чпел дуьшуьш хьайи инсанар хьиз я и гафарни халкь. Абур мад сад-садавай къакьат хьийидач, вучиз лагайтла квадарун вуч затл ятла абуру хьсандиз къатлуннава. Са береда чавай къакьатай къадим гафар члалав цийи кьилелай акьван хьсандиз агатнава хьна, на лугьуди, и чаравални гуьтлуьвал садрани хьийиди туш.

Анжах са бязи алибри эхиримжи вахтарачи члалан къадим гафарал шак гьизва. Ихьтин ксарин риклел хьана кланда хьби, члал вирт хьиз я. Вирт 4 агьзур йисуз члур тахьана амуькьдайвал, члалан уьмуьрни яргьиди я. Ингье чижеривай ялгьузздаказ вирт гьасил жедач. Чижер текдиз, гьевечи лужара хьайила абур затли туйн тавуна гилкьиди. Члални текдиз вилик тухуз жедач, адахь къазвай, адан къайгьудик гелкьезвай ксарин къадар гьикьван пара, абурун алакьунар гьикьван зурбади хьайитла, члала гьакьван къазанмишда.

Авайвал лагайтла, эхиримжи 20 йисан кьене халкьдин члалахь галаз рафтарвилер хьсанвилехь дегеш хьанва. Лезги члалахь рикл кузвайбурун къадар къвердавай пара жезва. Эхиримжи вахтарачи члал

лан илимда кьиле физвай вакьайри, лезги члалакь цийи чирвилерини инсанриз эсер тавуна туш.

"Самур" газет клелзавайбурун ихтилатрай акьазвайвал, чи газетдин чирриз акьатзавай материалрин арада "Гафалаг" виливди хуьзвайбур ва адакьай менфят къачузвайбур гзаф ава. И карди чи рикл шадарзава. Риклелай алатнавай, гьакьни тлимил ишлемишзавай гафар жагьур хьунуна халкьдал агакьарун чна чи буржи яз гьисабзава. Фад-фад жуван риклин тлалабуналди лезгийр яшамеш жезвай районризни хуьрериз фена риклелай рахьурнавай гафарихь гелкьведа чун. Гьуьлуьн кьеняй инжияр жагьурдай саягда, гзаф четинвилелди кватла чна а гафар. Дуьнья акур бубайринни бадейрин мецерай кььиди чна абур.

Чи редакциядиз къезвай чарара "Гафалаг"дай къачунвай гафар акурла плу-

кай менфят къачузва чна. Гафарин члалан грамматикадихь къадай варианттар туна гагь-гагь члур вариантриз рехь гузва чна. Месела, "тугь", "тугьагьа" хьтин гафар амаз гафарганда члалав къазвачир "дагьугьа" хьтин вариант гьатнава.

Гагь-гагь гафаргандай чал чи члала авай регьят гафарин четин варианттар гьалта. "Авадан" гафуну "абадвал", "ми-янал" хьтин манаяр гузва. Адан "аваданвал", "авадандаказ" хьтин формайри лезги члалан грамматикадихь галаз хьсандиз къазва. Анжах "аваданламишун", "аваданлу ийин" хьтин гафари члал четинарзава. Хуьруьнвиди садрани "за чил аваданла-мишарна" лугьудач, "за чил аваданарна" лугьуда.

Чи алибри "мыш, миш" хьтин эхирар лезги члалан грамматикадиз гьуналди татугьивилиз рехь ганва. И эхирри члалан колорит члурзава. Ихьтин гафар лацу пе-

каз цийи гафарганар тукьурдай вахтар алуькьнавайди алибри риклел хьизва. Азим йисара чи халкьдиз, чи эдебиятдиз къуллугьнавай и гафарганра авай татугьивилер арадай акьудун патал члалан алимар ленг юзазвайвилляй "сам себе режиссерар" арадиз къезва. Гагь-гагь члалакьай хабар авачир инсанар гафарганар тукьурдиз алахьзава. Ихьтин инсанар чи редакциядизни илифзава. Гьевескарри акатайвал тукьурнавай гафарганар арадал татун патал Дагьустандинни Азербайжандин пешекаррикай ибарат комиссия тукьурна и кар бинелудаказ тешкилна кланзава.

Вучиз рази туш лезгийр гилан аямдин лезги члал авай гьалдикай? Вучиз лагайтла, са лувар ханвай лекьрез ухар хьанва чи члал. Гьавилляй къакьанриз, яргьариз лув гуз жезвач адавай. Лезги литературный члал тукьурдайла Азербайжандин зур миллиондилай гзаф лезгийр рахазвай Кьуба диалект кваз къунвач. Гьавилляй вишералди халисан лезги гафар члалакьай хьатнава. На лугьуди, чи алибри чиз-чиз халкь кьве кьадал пайнава. Агьзурралди баядар, махар, къисаяр, хьетар тукьурнавай Кьуба патан лезгийр Дагьустандин лезгийривай чара авунва. Шумуд йисар я Кьуба патан миже къвахьзавай, мани хьиз япарихь галуькьзавай, булахдин яд хьтин миьхи агьзурралди гафар къвахьзава. Вучиз лагайтла гилан литературдин члала и гафар гьатнавач. "Ихьтин гафар чаз герек туш!" - лугьузва са бязи алибри.

И крарикай фагьумдайла патан члала кьиле физвай дегешвилер риклел хьезва чи. Члал девлетлу авунин шартларикай сад диалектрай гафар къачун я. Вилик фенвай гзаф члаларин векилар риклелай рахьурнавай гафар жагьур хьийин патал халкьдихь галаз авсиятда жеда ва кватл хьувунвай гафарикай халкьдихь галаз санал веревирдер ийида.

Члал вилик тухунин шартларикай садни неологизмар, яни цийи гафар арадал гьун я. И кардикай кичле хьана кланзавайди туш. Инсанриз цийи пежер пара кландайвал, члалазни цийи гафар ярашун я. Эхиримжи йисара тукьур члала и процесс иллаки гужлудаказ кьиле физва. Тукьверри чпин члалав къадай "учаг" ("самолет"), "дестек" (къун кутан), "аным" (рикел хьун), "анлам" (фагьум), "союд" (фамилия) хьтин азим цийи гафар тукьурнава. Гьа ихьтин гафар тукьур члалан группадик акатзавай халкьари, гьабуркай яз азербайжанвилерини къабулнава.

Чи гзаф гафар лезги члалан группадик акатзавай халкьарин нугьатда ава. Ихьтин гафар гьанрай жагьурна чпин кьадал эхцигна кланзава. Ик хьайитла чавай араб, фарс, тукьур, урус члаларай атанвай вишералди гафар хайи члалан гафаралди эвез хьжеда.

Гагь-гагь чи члал авай гьал акурла шехьиз клан жеда инсандиз. Чна адаз къунвай гьад, адаз ийизвай инад вуч я? Икьван мусибатар са маса члалан кьилел атанайтла, бажагьат ам амуькьиз тир. Лезги члал амуькьунин себеб лагайтла, адан дуьлар гзаф деринра хьун я. Тахьайтла, фадлай кьуранай ам. Са тлимил къван хьайитлани чун адан къайгьудихь гелкьвейтла, чи члал мадни муьблагь, мадни девлетлу жеда.

Члал чан алай тар хьиз я: яд гана къуллугь авуртла, адан пун кьлеви жеда, хилери цуьк акьудда, бегьер гьиди. Кьваз такьуртла, рекьиди члал. Ик тахьун патал жуван дигедихь, жуван муькахь, жуван члалахь ялна кланда. Катран муька кард жедайвал.

Седакьет КЕРИМОВА

ЧИЛАКАЙ ИХТИЛАТАР

КАТРАН МУКА
КАРД ЖЕДА

заррик хьвер акатда чи. "Зари", "улуб", "члугвар", "диге", "шарвалан" хьтин цлудралди гафар фад-фад дуьшуьш жеда чал. Им акл лагьай члал я хьби, халкьдиз и гафар хуш я. Халкьди миьхи, цлалцлал, патан члаларин таьсирдик квачир фаьагьатлу члалахь ялзава, адаз хайи члалан къенивал хуьз кланзава. Гьайиф къведай кар ам я хьби, чи члалан илим гьелени консерватизмдин, куьгьне клалубрай акьат тавуна, садра къабулнавай къайдаяр эбеди яз хуьнин таьсирдик ква. Академик А.Гуьлмегьамедова лагайвал, члалални инсандал хьиз чан алайди я. Амни члехи жезва, вилик физва. Гьавилляй грамматикадин нормаяр вилив хьена члал вилик тухун чи буржи я. Амма чяхь и рекьий алахьунар ийидай алимарни члалан пешекарар тлимил ава.

Гьеле дуьньяда ахьтин гафарганар авач хьби, члала авай вири гафар санал кватлана халкьдив агакьаррай. Лезги члални гьакл я. Чи члала авай, рахунра ишлемишзавай агьзурралди гафар гьелени гафарганра гьатнавач: Ферчин, кутар, камбар, гитл, душаб, шанкь (гевес), санкь (биши), цирк (акьатун), чанг, алгьван (бенеша), тинкь (стлалдилай тлимил), экьи, лабада (жандум), лилибан (пампили), кьежел (атирлу), денде (тар), рахул, зуртул хьтин гафарин мана гьавурда акьван тийидай кас бажагьат жеда. Вучиз ятлани хайи члалан "папатл" гаф туна "арвадбаз", "къанатл" туна "аннамаз", "члехи бубаяр" туна "ата бубаяр", "авахьун" туна "ахмишун", "хьел" туна "ажугь" хьтин гафари-

кинал алай члулав пинеяр хьиз гьасятда виле акьада, абуру япар тларда. Ингье лезги члалалди и эхирар галачизни рахаз жезва:

Яшамеш жезва. - Уьмуьр гьалзава.
Чалишмишвилер ийизва. - Алахьунар ийизва.

Кьвалахиз башламишзава. - Кьвалахдик кьил кутазва.

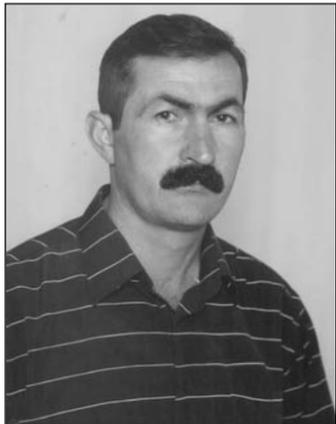
Чи халкьди гьар са гаф фагьумна тукьурнавайди я. Гьавилляй абур акатайвал дегешарна виже къведач. Чи члала "дегь" гаф ава. Адахь къадимвал, яргьал тарихар къалурдай манаяр ава. Чахь гьакьни чпин диб сад тир "дегьне", "дегьрин" хьтин гафар ава. Анжах вучиз ятлани, "дегьрин" гаф литературдин члала "дерин" хьиз кьизва. Гьакьни "ланш" "лаш" хьиз кьизва чна. Вучиз лугьун сакла, кьхин масакла? Гьа инал дуьньядин вилик фенвай литературный члалара гафар халкьди лугьузвайвал гьатнавайди риклелай рахьурна кланзавач.

Лезги-урус гафарганда патан члаларай къабулнавай, манадив къазвачир гзаф гафарал гьалтзава чун. Ихьтин гафарикай садни "алагьузли" я. И гаф лезги литературдин сифте яз чи члехи шаир Етим Эмина гьайиди я, гуьгьуьнай чи гзаф шаиррини и тешпигьдикай менфят къачуна. Анжах и гафуниз гафарганди "красавица" хьтин баян гун дуьз туш. "Красавица" гафунин мана гудай лап хьсан гаф ава члала - "иерди".

Гьа ихьтин гьалатрал фад-фад дуьшуьш жезвай чи клелдайбуру гьахьлуда -

ВАТАНДИН ЧЛУК ГВАЗ

Яргьариз акьатнавай чи жегьилри эхиримжи йисара гьурбатдиз хьфидайла, чпихь галаз хайи дигедин са члукни тухузва. Абуруз и карда художник Руьстембег Нагьиева куьмек къалурзава. Гьарибвили басрух гайила, муькьва-къилияр, ярар-дустар, хайи чил рикле акьурла, ада члугунвай пейзажриз килигун бес я. Хиялар хьуьтуьларда и эсерри, гатун циклиз булахдин къайи яд хьвайи хьиз жеда инсандиз. Хайи чилни и пейзажрай инсанар хьиз рахада кьурабадив.

Къайгьу акур жегьилрини югь-ийкьандивай чпин алахьунар артухарзава. Шегьердин куьгьне автовокзалдин дараматда авай и карханадиз атайбуру чеб тлебиатдин юкьва авай хьиз гьисс ийида. Инин цларай муаллимдин, гьакьни жегьил-

рин эсерар куьрсарнава. Абурун арада Руьстембеган хва, юкьван мектебдин IX синифда клелзавай Зуьгьрабан, исятда Самарада художественный училищеда клелзавай Фуадан ва масабурин эсерри иниз атайбурун иллаки физикер желбда.

Руьстембег лагайтла, гьар юкьуз адетдин кьвалахар гуьнгьуна хтурдалай гуьгьуьниз, палитрадив эгечда. Дуьньяда гьар са куьнилай пара кланда адаз и кьвалах. Сеняткар паталди рикл алай сенятдив машгьул хьунилай хьсан вуч ава дуьньяда? Кьцларин ва вичин хайи хуьр тир Кьуьхьурбадин иер тлебиат таблоириз куьчарна, килигдайбур гьейранарда ада. Акьван рикл алаз члугвада хьби, на лугьуди, шумуд йисар я адаз мольберт такваз.

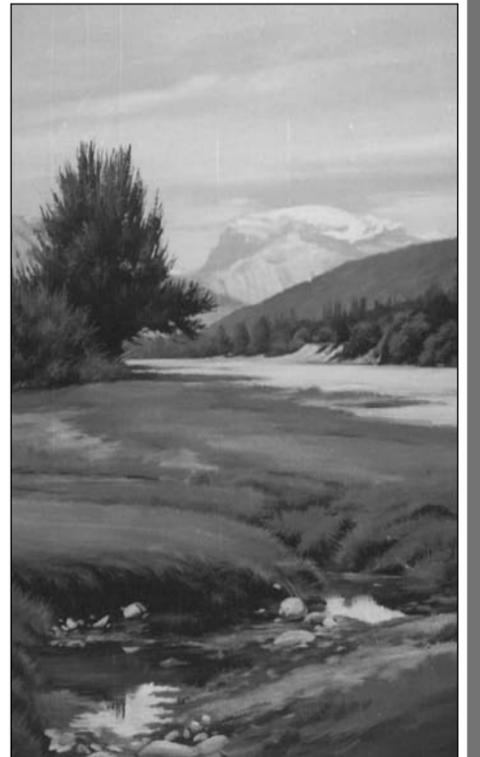
Кьуьхьурбадин юван мектеб акьалтларайла, хуьруьнвийриз ам художник жедайди ашкара тир. А.Азимзадедин тварунихь галай учи-

лищеда адан эсерриз килигай муаллимри лагьана: "Чан хва, чна члугваз чирзавайди я, вуна лагайтла, чи чирвилер галачиз халисан эсерар яратмишнава, вахь члехи алакьунар ава. Вавай члугуна инстудиз гьахьиз жеда".

Руьстембега абурал меслят гьана АПИ-дин художественный графика факультетдиз имтагьанар гана ва гьаниз къабулни хьана.

Институт акьалтларайдалай къулуьхь ам 10 йисуз сенятдивай яргьа хьана. Муаллимвиле кьвалахиз, райондин футбол командадани къугьвана. Эхирни сенятди ам вичихь ял хьувуна. Гила ам вичин рикл алай сенятдин рекье ава. Са шумуд йисан кьене адан эсеррин суракьар виринриз чкланва. Гила адан хатл гзафбуруз чир жезва, "Им Руьстембеган эсер я" лагьана дамахзава чи ватанэгьлийри.

Азизрин СЕВДА

ЛЕИЗВЕСТНЫЕ СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ

● С 1845 года в Петербургском университете начинается официальное преподавание азербайджанского языка. Занятия эти проводились по хрестоматии, составленной и изданной в Петербурге ученым Везириным. (См. "Труды третьего международного съезда ориенталистов в С.-Петербурге в 1876 г." т. I СПб, 1879-1880. стр. 201).

***

● Профессором Мирзой Казем-Бекем была создана грамматика азербайджанского языка, вышедшая из печати вторым изданием в 1846 году и удостоенная Демидовской премии... Именно он впервые научно обосновал и употреблял термин "азербайджанский язык". Причем он писал: "азербиджанский".

***

● Интересны исследования М.Казем-Бека о Кубе. В своих неопубликованных статьях "Водопровод в городе Куба" и "Известия из Закавказья" М.Казем-Бек затрагивает ряд вопросов истории Кубинского ханства, которое лежит "между быстротечным и красивым Самуром с Севера, Каспийским морем с Востока, Бакинским и Ширванскими границами с Запада" (М.Казем-Бек. Известия из Закавказья. Водопровод в городе Кубе, ЦГА Та АССР, ф. 1186, д. 13. стр. 29). Он описывает земли Кубы, как богатейшие во всем Закавказье, на исторических фактах показывает страдания города Кубы от войн между Ираном и Турцией. Строительство Шабран-калы он относит ко времени Шаха Аббаса I, а Худата к началу II половины XVII столетия.

***

● Одним из значительных исторических трудов М.Казем-Бека является изданный им в 1851 году в Петербурге "Дербент-намэ", к которому он написал обстоятельное предисловие на английском языке. Над обработкой и изданием "Дербент-намэ" ученый работал 12 лет. Он знакомит читателя с пятью вариантами "Дербент-намэ": вариант Берлинской Королевской библиотеки, вариант Королевской библиотеки в Париже, два варианта императорской публичной библиотеки в Петербурге и собственный вариант, полученный из Дербента в 1839 году от лезгинского ученого и поэта Мирза Керима Исрафилова, секретаря Ибрагим-Бека. Свой собственный вариант М.Казем-Бек называет элегантно и великолепно.

***

● В 1855 году в Тифлисе издан Закавказский Альманах "Зурна". В число участников этого альманаха входили М.Ф.Ахундов, Сологуб, Вердеревский, П.О.Бобылев, Дункель Веллинг, князь Эрстов, граф Стенбок и др. В одной из рецензий Н.Г.Чернышевского, опубликованной в журнале "Современник" и вошедшей в полное собрание его сочинений, дается оценка произведениям участников Закавказского Альманаха "Зурна".

***

● Как известно, Фридрих Боденштедт в 1851 году издал в Берлине стихи Мирзы Шафи Вазеха отдельным выпуском под названием "Песни Мирзы-Шафи". "Песни Мирзы-Шафи" выдержали свыше 300 изданий в Европе и были переведены на языки многих народов. Об этом свидетельствует информация журнала "Русская старина": "Лучшие поэты-переводчики посвятили в других странах свои труды воспроизведению Мирзы-Шафи. Он переведен на языки итальянский (знаменитым писателем Росси), французский, есть различные, роскошно изданные переводы его на язык английский (три перевода), шведский, голландский, датский, испанский, португальский, русский, чешский и на все, решительно все славянские наречия, также на наречие фламандское, языки венгерский, древне-еврейский; последний перевод сделан одним ученым, отличным знатоком древне-еврейского языка". (Журнал "Русская старина", т. 54. С.-Петербург. 1887 г. стр. 414).

Глупец поражает криком,
мудрец - поговоркой,
приведенной к месту.

Расул ГАМЗАТОВ

■ Son illər dünyanın bir sıra ölkələrində olduğu kimi, respublikamızda da ekologiya problemlərinə diqqətlin xeyli artmasına baxmayaraq, bu sahədə hələ də nəzərə cərpacaq uğurlar qazanılmayıb. Bu global məsələnin həllində əsaslı dönüş yaratmaq üçün ilk növbədə insanların mənaiviyyatının ekologiyasından başlamaq lazımdır. Mənaiviyyatın ekologiyası dedikdə insanların qəlblərinin və fikirlərinin təmizliyini, vicdan və niyyətlərinin paklığını, gördükləri işlərin və əməllərin saflığını başa düşmək lazımdır. Lakin təəssüf ki, son zamanlarda ictimaiyyətdə xalqın mənaiviyyatına xas olmayan yabancılıq tendensiyaları görünür; insanların danışıqları gördükləri işlərinə və əməllərinə uyğun olmur, doğrudan çox, yalan danışılır, haqq-ədalət pozulur, hörmət-izzət kobudluq, nadanlıq və cahilliklə əvəz olunur, bir sözlə, mənaiviyyatımız deqradasiya olunmağa başlayır...

Daha çox bələd olduğumuz tələbə-müəllim münasibətlərinə baxaq. Son zamanlarda bu fərdlər arasındakı pərdə, demək olar ki, tamamilə götürüldü. Tələbə müəllimlə özünün istədiyi kimi münasibət qurur və sonra bundan öz məqsədləri üçün istifadə etməyə çalışır. Bir tərəfdən bu nə qədər demokratik, müasir görünə də, digər tərəfdən bunu xalqımızın mənaiviyyatına uyğun saymaq olmaz. Münasibətlərin bu səviyyəyə enməsinə bir sıra səbəblər vardır: ailə tərbiyəsindəki, orta və ali məktəblərdə təlim-tərbiyə - təhsil prosesindəki nöqsanlar, ətraf mühitin təsiri, radio-televiziya verilişlərindəki çatışmazlıqlar və s. Həç kəsə sirm deyil ki, əksər ailələrdə indi müəllimlər müzakirə obyektinə çevrilib. Bəzi müəllimlər buna əsas versələr də, bu cür söz-söhbətlər, ümumiyyətlə, müəllimlərin imicinə, hörmətinə xələl gətirir.

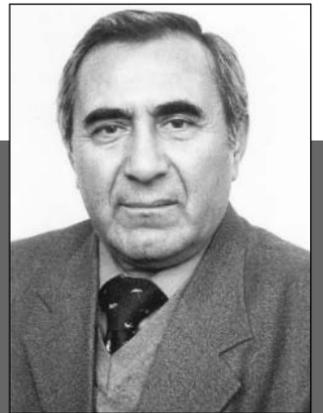
Televiziya kanallarında tez-tez nümayiş etdirilən Amerika kovboy filmləri və sonu görünməyən Meksika serialları gənclərin mənaiviyyatına mənfi təsir göstərir. Nəqliyyatda isə dayanacaq haqqında, gözəl şəhərimiz

haqqında məlumatlar vermək əvəzinə ucuz, çox vaxt sənətdən kənar musiqi çalınır, oxutdurulur. Gənclər ictimai yerlərdə, xüsusilə nəqliyyatda, metroda özlərini yaxşı aparmırlar. Təklidə ədəb-ərkanlı görünən gənc müəyyən qrupa düşən kimi sanki başqalaşır, tezliklə həmin qrupun pis davranışlarına uyğunlaşır. Oxumayan tələbə "avtoritə", oxuyan isə lağ obyektinə çevrilir. Şəxsən mən, son vaxtlarda, yenicə qulaq asdığı mühazirədən, dərstdə verilən tapşırıqdan, oxuduğu bədii ədəbiyyatdan, baxdığı maraqlı tamaşadan, sərgidən, muzeydən danışan tələbəyə rast gəlməmişəm.

Mənaiviyyatın təmizlənməsi, pak-

mağı bacarmalıdır. Kənardan baxanda nə görürük? Biganəlik... Vətənə, xalqa qarşı biganəlik psixologiyası bizlərə hakim kəsilib.

Qeyd etdiyimiz kimi, ekologiyanın əsas vəzifəsi təbiət deyilən ümumi evimizi təmiz saxlamaqdır. Lakin, gəlin, öncə öz daxili ələmimizi, mənaiviyyatımızı bir az da təmizləyək, saflaşdıraq. hamımız - valideynlər, müəllimlər, radio və televiziya işçiləri, şair və

Benyaməddin DAVUD,
BDU-nun dosenti,
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü.

MƏNƏVİYYATIN EKOLOGİYASI

laşması təkcə gənclərə deyil, eyni zamanda hamımıza aiddir. Belə ki, aramızda hələ də yaşına uyğun danışmayan ağsaqqallar, siqareti çəkib, hara gəldi tullayan insanlar, zibilli yuxarı mərtəbədən aşağı mərtəbənin aynabəndinə, küçəyə atan xanımlar, az yaşlı uşaqların gözü qarşısında malqaranın başını kəsən qəssablar, ərzaq məhsullarını, meyvə-tərəvəzi toz-torpaq üzərinə qoyub satan satıcılar da var. Təəssüf ki, bu haqda az yazırıq, az danışırıq. Özümüzdə kənardan bax-

yaçıqlar, ictimai xadimlər və nəhayət, bütün ictimaiyyət cəmiyyətimizdə ədalətə, doğruluğa, xalqımıza əsrlər boyu mənsub olan adət və ənənələrə hörmət meyllərini, vətənpərvərlik hisslərini daha da inkişaf etdirib yeni bir səviyyəyə qaldırmağa çalışaq. Cəmiyyətimizin hər bir üzvünün mənaiviyyatını paklaşdırıb möhkəmləndirək. Mənaiviyyatın ekologiyasına nail olsaq, ekologiyanın qalan digər məsələləri də tezliklə öz həllini tapar.

СЕНСАЦИЯ В КАВКАЗСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

■ Традиция писать на шукурах в Малой Азии, о которой сообщается в трудах древнегреческих ученых, является, вероятно, одной из наиболее древних форм письменности. Эта традиция была перенята у автохтонного населения осевшими позднее в Палестине древними евреями, записывавшими тексты религиозного содержания также на свитках пергамента. Самым большим недостатком пергаментных свитков является при этом их чувствительность к воздействию влаги и, как следствие, плохая сохранность таких документов, самые древ-

ние образцы которых, несомненно, утеряны безвозвратно.

Одной из самых больших сенсаций в кавказской лингвистике последнего времени стало открытие грузинских ученых, обнаруживших в монастыре св. Екатерины на Синае древнеалбанские рукописи на пергаменте (палимпсесты), над расшифровкой которых работают сегодня в университете города Франкфурта в Германии (см. <http://armazi.uni-frankfurt.de/armaz3.htm>). Предварительные результаты свидетельствуют о том, что язык текстов наиболее близок к

языкам лезгинской группы.

Если обратиться к современным кавказским языкам, то привлекает внимание следующий феномен: во многих дагестанских языках понятия "шукура" и "книга" обозначаются одним и тем же словом - ср. авар. тэх "шукура; книга", чамал. хоша "шукура; книга", карат. хьоша "шукура; книга", тинд. гьоча "шукура; книга", хварш. хеше "шукура; книга", цез. хоши "кожа; книга", лак. лу "шукура; книга", арч. кьонкь "шукура; книга", уд. киркк "книга", последние две лексемы из языков лезгинской группы произошли, по

всей вероятности, из протолезгинского *хьэрхь "шукура, чешуя, оболочка" (ср. лезг. кьэркь "кольчуга; овчина", агул. кьирикь "овчина"; заслуживают внимания хурр. кларклар, урарт. кьаркьара "панцирь; кольчуга"). Следует также отметить то обстоятельство, что в лезгинском и табасаранском языках понятие "лист бумаги" обозначается словом табэгъ, которое одновременно означает "обработанная шукура, пергамент".

Ильхам ГАДЖИМУРАДОВ.
Бонн.

YENİ QƏZET

Respublikamızın mətbuat aləminə daha bir qəzet gəlib. Adı kimi, ilk addımları da uğurlu "Tərəqqi" qəzeti. Bu aylıq təhsil qəzetinin təsisçisi Quba Rayon Təhsil Şöbəsi, redaktoru peşəkar pedaqoq, yazıçı-jurnalist Şi-xəmməd Seyidməmmədovdur.

Bu günlərdə qəzetin yeni sayı işıq üzü görüb. Metodmərkəzin direktoru Telman Mirzəxanovun fənn olimpiadalarına həsr olunmuş icmalından, Rus-tov kənd orta məktəbinin direktoru Mehdi Bədəlovun və məktəbin psixoloqu Yusif Yusifovun "Məktəbdə psixoloji xidmət işi-

nin təşkil təcrübəsindən", Suxtakələ kənd əsas məktəbinin fiziki tərbiyə müəllimi Adil Mürsəliyevin "Yeniyyətərin vətənpərvərlik tərbiyəsində turizm və ekskursiyaların rolu" sərlövhəli məqalələrindən görünldüyü kimi, qəzet təhsilin, təlim-tərbiyənin vacib məsələlərindən söhbət açmaqla, ayrı-ayrı məktəblərin və müəllimlərin iş təcrübəsini geniş işıqlandırmaqla pədaqoji kollektivləri, səgirdləri təhsil sahəsində yeni uğurlara səfərbər etməyi qarşısına məqsəd qoyub. Bu nəcib məqsədi həyata keçirməkdə "Tərəqqi" qəzeti redaksiyasının kollektivinə yeni uğurlar arzulayırıq.

"SAMUR"

АЛАМАТДИН КАР

Дуьньядин хьиз, тьебиатдин краайни кьил акьудун гзаф четин хьанва. Виш йисара жив такур уьлквейриз гила живерини кьаяри басрух гузва. Кеферпатац уьлквейра чимивийай тамари цай кьазва. Гьар йисуз вилералди шумудни са алааматдин крац аквазва инсанриз. Ингье мад са алаамат. Эхиримжи гьилера Кцлара кьвайи живедик яру пьарквар квай. Чан алай и гьашаратар акурбур пагь атлана амай.

Гьа и кардикай хабарсуз яз Пиралрин хуьрунэгьли, 16 йиса авай Айдун Агьакеримова тама са капаш жив тьуьна ва ам месе гьатна. Я хуьре, я Кцлара, яни Бакуда духтурривай гада сагьариз хьанач. Са кьуйникайни вичиз чара тахьай пагьливан хьтин жегьил пьарквар себиз яз рагьметдив фена. Живедик кьаз кьвайи пьарквар гила Девечи райондин никлериз басрух гузва лугьзува.

"САМУР"

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

СТІАЛ СУЛЕЙМАНАН ГЪАКЪИКЪАТ

■ Стіал Сулейманакай макъалаяр, илимдин ва маса кваллахар гзаф къхъенватлани, аквадай гъаларай, чаз халисан Стіал Сулейман, адан уьмуьрдин ва яратмишунрин гъакъикъат чир хъун паталди гзаф вахт фида. Вучиз лагъайтла и гъакъикъатдин чинал гзаф вахтарин ва шартларин пердеяр ала. Гъавилляй гъакъикъатдин чин акун паталди а пердеяр са-сад алудна кланда.

Октябрдин инкзилабдила гъугъуьниз советрин гъукуматдин Стіал Сулейманан (ва ам хъинбурун) роль масади яз акуна: герек, Сулейман халкъдин арада социализмадин идеяяр чкүрдайд меъжен. Амай вири шартларни и фикирдиз муьтүьгъарна: шаирдиз цийи дережадиз хас тир къамат тесниф ийин, адан эсеррик и къаматдиз, цийи идеядиз къеъц гудай са члални тежен (месела, социализм туькүьрунин са бязи рекъерал, къайдайрал нарази шиирар, диндикай хъсан раханвай шиирар, муьгъуббатдин шиирар ва мсб.). Гъавилляй цензуради вичиз бегенмиш тахай са къадар шиирриз экүь дуьньяни къалурначир.

Сулейманакай къхъинарзавай са бязибуру шаирдикай аквайтлай инкзилабчи ва атеист, имансуз, аллагъсуз ийиз-ва. Эффенди Капиева лагъайвал, “бажарагълу, амма савадсуз шаир алай аямдин пураара ацукъарна” кланзавай эхир. Гъавилляй Сулейманан вичин куьмек галачиз ихътин кутугунарни куьруькар арадал къеззва: “Живое двигая вперед”, “Семью советскую люблю”, “Думы о родине” ва масабур. И шиирар лезги текстер авачиз урусдалди аквайтлабур я (эхириджи “Веледдиз” шаирдин члүру таржума я). Диндиз аксивал къалурну паталдини сив хуьнин сувариз бахшунвай гъайифдин шиирдикай сив хуьниз акси сепперин шиир ийизва: “Вун атана, чан рамазан, Чаз хуьдай сивер амач хъи” царарикай “Чалай алат, къей рамазан, Ваз хуьдай сивер амайду туш” царар жезва.

Гъелбетда, вири вичин жегъил уьмуьр юкь агъузна залан зегъметда аквайтла вичиз а зегъметди са аса-ийшвални тагай Стіал Сулеймана “амач лугъуз и падишагъ” атай хабар шаддиз къабулна. Вич хътин кесибар истисмар авур куьгъне заманадиз ада къастунай “вун квахъ, къей куьгъне замана!” лагъана. Сулейман ва ам хътин миллионар инкзилабди, советрин гъукуматди кесибар паталди гъуьруьят, азадивелди цадай чилер гуда лагъай фикирдал умудлу тир. Амма гъайиф хъи, а умудри бегъер ганач. Аксина, гъич виливни техвей крар квилел къеззва. Хиве кър бязи крар таб аквайтзава. “Квилел ихътин бала-къаза Атана, низ айин арза: Гуржи наруд атана са, Килиг, вуч фарман гъанатла!” - лугъузва шаирди 1921-йисан январдиз Дагъустандин халкъарин I съезддал Дагъустандин автономия тестикъ ийиз Сталинни Калинин атайла. Лезги халкъдиз талукъ важиблу месэлаяр гъял тийизвайвилляй Къибле Дагъустандин векилри и съездда иштирак авуначир. Белки, абуру эверни авуначир жеди... Сулейманан шиирдай акваз-вайвал, лезгийрин арада и съезддиз гъуьрмет авачир. Автономия гайилани,

кесибрин гъал-агъвал хъсан хъаначир. Гила цийи гъакимрини “Гафар пара ширин къалуз, Ришвет къачуз, руфун дулуз, Твар вичин партийни лугъуз, Куьгъне мурсалханвал ийиз” гатлунна. Халкъ залан налуькрин парци эзмишзавай. И карни 1923-йисан ноябрдиз Сулеймана Куьре Округдин Исполкомдин къил Алискендар Алкадарскийдиз авур арзадай аквазва: “Эвля лугъун за авай гъал - Къуд пут налуь кутланва зал. Гила къуна куьруь мукал, Зи гардан ягъ, Алискендар”. Жемятдиз, алад лугъуз, къалурзавай рекъин дуьз тирвилел шаклувал, маса шииррайни аквазва. “Жемятар, чи куьк гъуьруьят Бес гила яхун хъана хъи!” - арза ийизва шаирди. “Жемятар чи виртледи дад, Ам икъван цуруд жедан бес?” - шаклу жезва шаир. Вичин тлебии дугъривилелди ва фагъумлу камалдалди Сулеймана къатлузва хъи, экувиллихъди фин паталди хъягънавай рекъер гъамиша дуьзбур жезвач.

Са гафуналди, бязи гъакимрин вилерай Стіал шаир Сулейманалай советрин гъукуматди адан хиве тур зурба везифаяр ва адан рекъикай анжах тарифдин члалар къхъин, алакъзавач. Гила абуру шаирдик ам большевикриз акси я лагъана тахсир кутазва. А вахтара ВКП(б)-дин обкомдин печатдин отделдин заведиз хъайи Гъ.А.Алекберова риклел хъизвайвал, “...1933-34-йисаралди члехи къуллугърал алай са бязи юлдаши Стіал Сулейман кудиз эгечна. Бес адаз махсус образование авач, адаз партийный къатунар-фагъумар авач...” Абуру шаирдин вилик шарт эцигзава: я ада социализмдин идеологиядиз хата тир вичин члехи пай шиирар негъда, я адал большевикриз акси шаир лагъай твар аквайтла. Амма Сулейман и кардал рази жезвач. “...Куьне завай жузур члаларни месэладиз - газифбур бракл авуна, тлимилбур пирни - мат авуниз - за жуван разивал гузвач. Тлимилбур бракл авуна, газифбур пирнимат айиз хъанайтла, белки, за разивал гудай. Амма за квевай тлалабда, яшдиз залай гъевчи, эхтирдиз члехи юлдашри тлалабда: эгер зун мад квез герекзаматла, зи гафар уьше шун...” - и гафар 1933-йисан 9-январдиз Сулейманан мецелдай къхъенвай шаирдин таржумагъалдилай гъугъуьниз къеззва. А члавуз, лугъун хъи, Гъ. Гъа-жибеговалай гъейри ачухдаказ ва киче тахъана Сулейманан тереф хуьз жедай ксар гъеле авачир. Н.Самурский Дагъустандин ВКП(б)-дин обкомдин I секретарвиллиз анжах 1934-йисан февралдиз жезва. Шаир датлана цийи идеология хуьзвайбурун гуьзчивилик аказзава. Низ чиди адан къисмет гъикъи жедайтла? Белки, адани агъуьрралди Кефер патан лагерриз суьргуьнриз акъудайбурун къисмет пайдай жеди. Амма, бахтунай хъиз, 1933-йисуз Дагъустандиз урус писателрин са десте къеззва. 1934-йисуз Вириосоюздин писателрин съезддиз гъазурвал акваз-вай Максим Горькийди уьлкведин вири пиллери вичин векилар ракъурнавай. Абуру гафуни, члалар устадар жагъурун тагъимнавай. Стіал Сулейманан тереф хуьзвай ксарин теклифдалди, Николай Тихонов, Владимир Луговской, Петр Павленко Агъа Стіалдал

акъатна. Сулейманахъ галаз таниш хъайи урус мугъманриз шаирдин къаматди, адан члалари къетлен таъсир авунай. Магъачкъаладиз хтайвалди абуру чеб гъейран авур Стіал шаирдик ихтилатзава ва адаз Москвдиз писателрин съезддиз теклиф авун лазим тирдакай лугъузва. Амма Сулейманан шииррайла нарази тир са бязи регъберар и кардиз къеъц гуз алахъзава. Абуру, Дагъустандин куьгъне уьмуьр ваъ, цийи уьмуьр къалурна кланда, съезддиз куьзубур ваъ, жегъил шаирар ракъурна кланда лугъуз хъана. Амма урус писателар гафунал кевиз акваз-на. Москвадай Сулейманан твар авай теклиф хтайла, Стіал Сулейманан Дагъустандин халкъдин шаир лагъай твар гуниз ва ам съезддиз ракъуруниз мажбур хъанай.

Ингъе, Стіал Сулейман писателрин съезддай ХХ асирдин Гомер яз жезва-ва. Ахпа адакай Ленинан ордендин сагъиб, вири дуьньяда машгъур шаир, Дагъустандин ЦИК-дин член жезва. Гила адак виликан тахсирар кутун четин акваззава. Амма гъатта и дережайри-вайни гъукуматдин патай шаирдал кутлуннавай бажитвал ва гуьзчивал аквазариз жезвач. Акси яз, идеологиядин гъалкъа мадни дарди, гъуьнтл мадни заланди жезва. И гъалкъада 1937-йисан 23-ноябрдиз шаирдин уьмуьр аквайтлани ийизва. Гъа виликан “хаталу” шиирриз генани рехъ гузвач. Абурукай гзафбур квахъзава, гзафбур пуьркъверик аказзава. Гзаф шииррал идеяни секретарри чпин гъил элкьуьрзава. Шииррин хъивал куьруь, ялав яваш, мана дегиш ийиз алахъзава. И йисара Сулейманан яратмишунрик къалпвилер, рехнеяр, чара царар-бейтер гзаф аказзава. Гилани бязи чи алимирин цийиз жагъанвай шииррай малум жезвай Сулейманан къамат къабулиз кланзавач. Бес эхириджи йисара акваззавай ктабрикни кваз “Сив хуьниз акси” шиир кутуни и кардин патухай шагъивал ийизвачни? Бязибуруз керчек Сулей-

маналай чпиз тамамдаказ чин тийидай, амма чеб фадлай вердиш тир идеологиядин рамкайра гъатнавай Сулейман мукъва я. Ахътин Сулейманан цлалцлам къамат хрестоматийный яз, дегиш тийидайди яз къабулнава эхир! Эхъ, вердишвили пас, муьрхъ яцлуди я, гъелбетда, ам садлагъана хун, алудун четин я...

Къе чи литературадин вилик аквазнавай зурба месэлайрикай сад Стіал Сулейманан шиирар абуру акатнавай къалпвилерикай михъи авун, адан ирс ва твар бизнесуз бугъгъенрикай хуьн я.

Эхириджи са шумуд йисуз зун Стіал Сулейманан шииррин ирс къватлал ва адан эсеррин текстер къайдадиз хкунал машгъул я. Архиврай ва къилдин ксарин сиверай шаирдин саки къанницлудалай виниз икъван гагъда чапдиз аквайт тавур шиирар жагъанва. А шиирар вири за жуван “Поэтическое наследие Сулеймана Стальского: Проблемы текстологии” твар алай ктабда ганва (Махачкала, 2001. 252-311 чинар). И кваллахдин нетижа яз, Стіал Сулейманан шииррин тамам ктабни чапдиз гъазур хъанва. Чаз Сулейманан гъакъикъат чир хъун паталди адан вичин вири шиирар тамамдаказ авай ктабрал еке къал ала.

Гила Стіал Сулейманан яшарин гъакъиндай къве гаф. Икъван гагъда вири литературада Стіал Сулейман хайи йис яз 1869-йис гъатнава. Адан хва Му-саибан гафаралди Сулейман ханваз къалурнавай 1869-йис дуьзди туш. 1886-йисуз къхъенвай Гуьне наблуддин Куьре округдин Агъа-Сталрин хуьруьн жемятдин сиягъда 156-нумрадин кланик ик! къхъенва: Сулейман Гъасанбеган хва 14 йис (Дербентада ава). Адан стха Мирзекерим 7 йис. Дишегъляр 5 кас. Дигидай чилер 3 къапан (0,75 десяти), багъ 1 къапан (0,25десятин), карч алай малар 3. Тимил чил авай лежберрикай я, клел-къхъин чидач. Яни и къхъинрай хъатзавайвал, Стіал Сулейман 1869-йисуз ваъ, 1872 йисуз хана. Рекъидайла шаирдин анжах 65 йис тир. Эхириджи шикилрай чаз аквазвай Сулейман вичин четин уьмуьрди, эхириджи йисарин залан галари, датлана гъукуматдин патай вичи гъисс авур идеологиядин парци ва гъуьнтлүьни вахтсуз куьзүь авуна.

Жемятдиз “куьгъне мурсалханвал” ийизвай бязи коммунистар негъ ийиз-вайтлани, социализмдихъди физвай рехъ вичиз гъамиша дуьзди ва гъахълуди яз аквазвачиртлани, Стіал Сулейман социализмдиз акси кас тушир. Я ам къати инкзилабчини хъанач. Лежберар закатдалди алажзавай фекъияр русвагъ авуна лугъуз, са ни ятлани сив хуьнин вацракай лагъай шиир сив хуьнин аксиниз элкьуьрна лугъуз, Сулейман диндиз акси тир лугъунни эсиллагъ дуьз туш. Сулейманан къаматдин тлебиивал адан (анжах масадан гъил хклун тавунвай!) эсеррай тамамдаказ малум жезва. Гъа ихътин къамат чна хуьнин герек я.

Фейзудин НАГЪИЕВ,
шаир.
Магъачкъала.

ЧИ РЕДАКЦИЈАДИН МУГЪМАНАР

И мукъвара лезги члал ахтар-мишзавай къве машгъур профес-сор - урусрин алим Михаил Егоро-вич Алексеев ва ингилисрин алим Дэвид Клерк чи редакциядиз атана. Абуру чи коллективдихъ галаз гилан литературный лезги члал авай гъалдикай, ам вилик тухунин рекъерикай веревирдер авуна.

Алимри гъакъни “Самур” газетди лезги члал вилик тухуник члехи пай

кутазвайди, им тек са чпин ваъ, гъакъни лезгийрин твар-ван авай алим, академик Агъмедулла Гуьлмегъамедован фикир тирди къилди къейд авуна. Профессорди лагъайвал, лезгийр гъамиша чпин къадим члал къегаьвилелди хуьз алахъайди я ва мадни алахъна кланзава. И рекъе абуру чи коллективдиз ва клелдайбуруз, вири лезгийриз агалкъунар тлалабна.

Шикилда: Клерк Дэвид (чапла пата) ва Михаил Алексеев

AMALI XEYIRXANLIQ IDI..

■ Belə insanlar dünyaya az-az gəlir. Dövrün eniş-yoxuşlarına, əzab-əziyyətlərinə sinə gərüb, istedadı və zəhməti ilə, heç kəsdən dəstək almadan həyatda özünə yol açan, elm zirvəsinə ucalan, cəmiyyətdə yüksək mövqə tutan, ən böyük vəzifədə belə əvvəlki sadəliyini, insanlığı unutmayan, insanları sevən, ona görə də ömrü boyu onlardan köməyini əsirgəməyən qayğıkeş, gözütöx, təmiz insanlar. Bu baxımdan Əlimirzə müəllim həmişə nümunə idi. Elm və təhsil cəfakəsi, adamların dostu və məsləhətçisi, doğma elin, obanın layiqli təmsilçisi idi Əlimirzə müəllim. Amalı xeyirxahlıq, haqq-ədalət idi həyatda. Təmənnasız köməyi ilə yüzrlər insan cəmiyyətdə layiqli mövqə tutmağa yardımçı olub. Bu insanlar ona ömür boyu minnətdardır. Vaxtsız vəfat etməsi xəbərini eşidəndə isə hərə öz minnətdarlığını bir cür bildirdi. Yüzlərlə insan tələsirdi onunla son görüşə. Kədər və hüzn tüğyan etsə də, inanmırdılar onun ölümünə. Belə insanlar ölmür, deyirdilər. O, həmişə qəlblərdə yaşayacaq, xeyirxahlıq və təmizlik nümunəsi olaraq qalacaq deyirdilər. Tanınmış şairimiz Teyyub Qurbanın ona həsr etdiyi şerddə deyildiyi kimi:

*haqq əşiqi idi, haqq Əlimirzə,
Doğulsun, yaşasın əməlimizdə!*

1932-ci ildə Quba rayonunun Digah kəndində anadan olmuş Əlimirzə Həbibulla oğlu Əhmədov burada yeddiillik təhsil alandan sonra Quba Pedaqoji Məktəbinə daxil olaraq, oranı fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Hərbcı olmaq arzusu onu Belorusiyanın Qomel şəhərindəki hərbi radiolokator məktəbinə gətirib çıxarıb. Buranı bitirdikdən sonra Latviyada xidmət edir. Lakin ağır xəstələndiyinə görə tibbi komissiyanın qərarı ilə ordudan tərxis olunur.

1961-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun fizika fakültəsini fərqlənmə ilə bitirən Əhmədov Sumqayıt şəhərində məktəb direktorunun müavini, direktor, şəhər maarif şöbəsinin inspektoru vəzifələrində çalışır. Burada onun yaratdığı nümunəvi təhsil ocağının şöhrəti tezliklə bütün SSRİ-yə yayılır və Əhmədovun iş təcrübəsi barədə respublika mətbuatında, həmçinin "Komsomolskaya pravda" qəzetində geniş materiallar dərc olunur. Yenilikçi və yaxşı təşkilatçı olduğuna görə onu Respublika Maarif Nazirliyinə inspektor vəzifəsinə irəli çəkirlər. 1968-ci ildən Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tədris müəssisələri şöbəsində baş referent işləyir.

1970-ci ildə Azərbaycan KP MK-nın elm və tədris müəssisələri şöbəsinə məsul işçi qəbul olunan Əlimirzə müəllim 17 il burada çalışır. Respublika mətbuatında onun maarifin inkişaf etdirilməsi sahəsindəki xidmətləri dəfələrlə qeyd olunur. 1987-ci ildə Azərbaycan SSR maarif nazirinin birinci müavini təyin edilən Əhmədov təhsil nazirlikləri birləşdikdən sonra respublika xalq təhsili nazirinin müavini kimi fəaliyyət göstərir. 1992-ci ildə xəstəliyi ilə əlaqədar öz ərizəsi ilə məsul vəzifədən çıxan Əlimirzə müəllim səhhəti bir qədər yaxşılaşdıqdan sonra peşəkar və ölkə üçün gərəkli kadr kimi respublikada ilk dəfə yaradılmış Ali Attestasiya Komissiyasının fizika-riyaziyyat və texnika elmləri şöbəsinə (professor vəzifəsi) müdir təyin olunur. 1994-cü ildən Təhsil Problemləri Üzrə Respublika Elmi Metodik Mərkəzinin direktoru işləyir.

Son illər Respublika Təhsil Nazirliyinin Təhsil Muzeyinin direktoru vəzifəsində çalışmış Əhmədov ölkəmizin tanınmış maarif xadimi kimi "Şərəf nişanı" ordeninə, bir neçə medala, "SSRİ maarif əlaçısı" döş nişanına "Azərbaycan Respublikasının əməkdar müəllimi" fəxri adına və bir sıra mükafatlara layiq görülmüşdür. O, üç dəfə SSRİ müəllimlər qurultayının nümayəndəsi olmuş, beynəlxalq, ümumittifaq və respublika konfrans və müşavirələrində çıxış etmişdir. Nəinki Azərbaycanda, həmçinin keçmiş SSRİ-də yüksək səviyyəli peşəkar kimi tanınmış Əhmədovun sovet mətbuatı orqanlarında və xaricdə təhsilin təşkilinə, məktəbsüənəslığə və metodika məsələlərinə dair 60-dan çox məqaləsi dərc olunmuşdur. Uzun illər təhsil nazirliyinin kollegiya üzvü olmuş Əlimirzə müəllimə Azərbaycanda maarifin inkişaf etdirilməsi sahəsindəki səmərəli əməyinə və xidmətlərinə görə nazirliyin kollegiyasının qərarı ilə təşəkkür elan edilmişdir.

Sözün əsl mənasında ağısaqqal olan Əlimirzə müəllim 1996-cı ilin noyabr ayında yaradılmış Quba Xeyriyyə Cəmiyyəti Ağısaqqallar Şurasının sədri seçilmişdir. Belə ağısaqqalların adını elimiz həmişə yaşadacaq. Allah rəhmət eləsin!

"SAMUR"

ГАФАЛАГ

бахъу - старый буйвол
гъилин кфил - лучевая кость
жекъи - поросенок
курум - бубенчик
кфет къачун - получать удовольствие, наслаждение
кфет хъун - идти на пользу
кицлербан - псарь
кияр балкян - гнедая лошадь
къалаж - буханка хлеба
кълалан - гортань
мекера - ярмарка
тангу - вид коршуна
пларла - птенец куропатки или фазана
хиб - самое холодное время зимы
хибри - слабоумный
хурнаш - тот, кто храпит
цикли - сырой (о продуктах)
цлемек - 1) мелкий песок; 2) пудра
цидгем - маленький кусок земли
цлумаруф - жировик (подкожная жировая опухоль)

ОБЪЯВЛЕНИЯ

ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ!

➔ По всем вопросам, касающихся газеты "Самур" можно обращаться к нашему представителю в Ку-сарском районе - Славику Хелефову.

Тел.: 5-29-15 р.
5-21-92 д. (850) 611-77-42

➔ Мировая Компания Лидер, удостоенная различных призов и титулов со стороны таких стран как США, Германия, Россия уже в Баку. Всем гражданам нашего города имеющим высшее или средне-техническое образование, обладающим интеллектом и работоспособностью в возрасте 22-55 лет дается шанс попасть в ряды компании. Спешите участвовать в конкурсе. Наш контактный телефон: 45-62-62 Звоните от 10⁰⁰ - 20⁰⁰ (кроме воскресенья).

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin İdarə heyəti və "Samur" qəzetinin kollektivi Benyaməddin Davudova **Qonaq Qurbanovun** vəfatından kədərli xəbərini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin İdarə heyəti və "Samur" qəzetinin kollektivi Əhmədhan Əlimova qardaşı **Misrixanın** vəfatından kədərli xəbərini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin İdarə heyəti və "Samur" qəzetinin kollektivi Tahir Osmanova anası **Feyzabaninin** vəfatından kədərli xəbərini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin İdarə heyəti və "Samur" qəzetinin kollektivi Etibar Mirzəbəyova anası **Gülbəsarın** vəfatından kədərli xəbərini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

BAHARIN ŞERLƏRİ

*Quba rayonunun
ikinci Nükədi kəndindəki
2 saylı orta məktəbin 5-
ci sinfində oxuyan Ba-
har Fətəliyevanın redak-
siyamıza göndərdiyi
şerləri oxuyanda belə
qənaətdə qaldıq ki, o,
qələcəkdə iste'dadlı şa-
ir ola bilər. Əksər
şerləri Vətənə həsr
olunmuş balaca şairin
özünəməxsus deyim
tərzi diqqəti cəlb edir.*

VƏTƏN

Vətən bizim pənahımız,
Anamızın anasıdır.
Vətən insan dünyasının
Ən müqəddəs mənasıdır.
Vətən eşqi ürəklərə
Günəş kimi nur saçandır.
Vətəni sevən övlad,
Gələcəyə yol açandır.

Vətən - bizim dayağımız,
Biz - Vətənin balasıyıq.
Vətən - bizim növrəğimiz,
Biz - vətəndaş qalasıyıq.

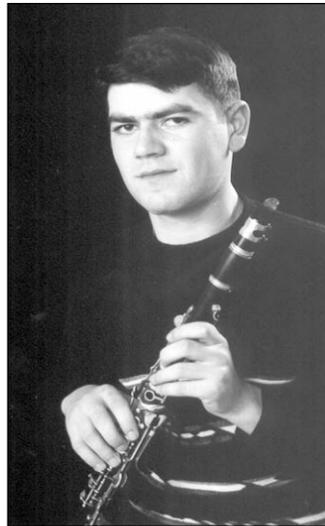
AZƏRBAYCAN

Azərbaycan! -
Ana yurdum, odlar yurdum.
Sən dünyanın şö'lələnen
Alovusan, atəşisən.
Əsrlərdən əsrlərə
İşiq saçan günəşisən.
Sən şairlər diyarisən,
Sən ellərin baharisən.
Sinən daim gül bitirir,
Ətrindən heç doymaq olmur,
Azərbaycan!
Naz-neymətin min bir naxış,
Hər naxışı saymaq olmur...

АЛАКЪУНАР АВАЙ ГАДА

Лезги макъамар кларнетдай рикл алаз, устадвилелди ягъида Радим Жигерова. Имни дуйшуьшдин кар туш. Ада чи зурба сеняткар Нуьвиддин Жигерова-вай тарс къачунва эхир.

Р.Жигеров 1983-йисуз Кцлар райондин Самур поселокда дидедиз хъана. Гуьгъуьнай абурун хизан Кцлар шегьердиз куьч хъана. 1993-йисуз Радим Кцларин Музыкадин Мектебдиз гъахъна. Гъеле и мектебда клелдай вахтунда ада ина кьиле фейи конкурсда 1-чка кьунай. 1998-йисуз музикадин мектеб акьалтларай Радим гъа йисуз С.Гъажигеован тварунихъ галай Сумгаитдин Музыкадин Техникумдиз гъахъна. 2002-йисуз хъсан кьиметралди техникум акьалтларай гада 2003-йисуз Уь.Гъажигеован тва-

рунихъ галай Бакудин Музыкадин Академиядиз кьабул хъана. Ина ада кларнет ягъидай тарсар къачузва. Сенятдал гзаф рикл алай, вичихъ члехи алакьунар авай Радиман мурад Жигероврин несилдин рехъ давамарун я. Вун ви мураддив агакьрай, Радим!

Роза ГЪАЖИМУРАДОВА

"САМУР"

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
370146 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал, Издательство "Азербайджан", этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Индекс: AZ 1073
Тираж: 2000

Тел: 32-92-17,
(850) 320-74-05